

EDUKACJA DLA BEZPIECZEŃSTWA

WYZWANIA I ZAGROŻENIA W XXI WIEKU

ASPEKTY MILITARNE I NIEMILITARNE

Pod redakcją

Mirosława Borkowskiego
Margot Stańczyk-Minkiewicz
Ilony Ziemkiewicz-Gawlik

Poznań 2013

Recenzje

prof. dr hab. Bogdan Zalewski

Projekt okładki i strony tytułowej

Joanna Popiołek

Marta Zduniak

Skład komputerowy

Małgorzata Bartoń

Ilona Ziemkiewicz-Gawlik

Za jakość języka i wartość merytoryczną odpowiedzialność ponosi autor artykułu.

Copyright©2013by

Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa
All rights reserved

ISBN: 978-83-61304-70-8

Wydanie publikacji dofinansowane przez Fundację
„EDUKACJA DLA BEZPIECZEŃSTWA”

Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa
ul. Orzeszkowej 1, 60-778 Poznań
tel. 61 851 05 18

e-mail: wydawnictwo@wsb.net.pl
www.wsb.net.pl

Druk i oprawa
“ESUS” Agencja Reklamowo – Wydawnicza
ul. Wierzbicice 35, 61-855 Poznań
tel./fax. 61 835 35 36
www.esus.pl

Wydanie pierwsze
Druk ukończono w grudniu 2013 r.

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE	009
I GLOBALNE ASPEKTY BEZPIECZEŃSTWA	011
<i>Ewolucja polityki wewnętrznej i zewnętrznego bezpieczeństwa Chińskiej Republiki Ludowej wyzwania i zagrożenia.....</i>	<i>013</i>
Józef BUCZYŃSKI	
<i>Chińskie działania psychologiczne</i>	<i>029</i>
Marcin GÓRNIKIEWICZ	
<i>Zagrożenia migracyjne przełomu XX/XXI wieku w świetle „międzynarodowego raportu sytuacyjnego nielegalna migracja i pomocnictwo – region morza bałtyckiego - 2001 r.”.....</i>	<i>045</i>
Ireneusz BIENIECKI	
<i>Bezpieczeństwo żeglugi w rejonie Arktyki: poszukiwanie i ratownictwo morskie</i>	<i>063</i>
Małgorzata PAJĄK, Krzysztof NOWAKOWSKI, Andrzej WYRZYKOWSKI	
<i>Koncepcja odpowiedzialności za ochronę (R2P). Nowy paradygmat prawa międzynarodowego</i>	<i>071</i>
Paulina ZAJADŁO-WĘGLARZ	
<i>Polska pomoc humanitarna na bliskim wschodzie – przykład Syrii</i>	<i>081</i>
Natalia Anna DĘBOWSKA	
<i>Jednolity rynek energii UE a bezpieczeństwo energetyczne polski</i>	<i>095</i>
Tomasz SZYJKO	
<i>Świadomość zagrożeń ze strony przestępczości zorganizowanej i jej wpływ na poczucie bezpieczeństwa</i>	<i>109</i>
Alicja FIAŁKOWSKA	
<i>Transformacja mechanizmu ochrony ludności w Unii Europejskiej</i>	<i>121</i>
Krzysztof ROKICIŃSKI	
<i>Uzależnienie czy terroryzm? – analiza relacji i stosunków między państwami w oparciu o wybrane teorie i koncepcje</i>	<i>131</i>
Nina STĘPNICKA, Paulina WIĄCZEK	
<i>Luka innowacyjna w regionie Morza Bałtyckiego. Diagnoza i kierunki działania na rzecz zrównoważonego rozwoju w regionie</i>	<i>141</i>
Marek GRZYBOWSKI	
<i>Zrównoważony rozwój a wybrane obszary bezpieczeństwa państwa</i>	<i>151</i>
Seweryn CICHON	
<i>Inicjatywa na rzecz nierozprzestrzeniania broni masowego rażenia (PSI) w świetle prawa międzynarodowego – próba oceny.....</i>	<i>159</i>
Bartosz FIEDUCIK	
<i>Zagrożenia asymetryczne czy asymetryczność zagrożeń</i>	<i>169</i>
Andrzej URBANEK	
<i>Współpraca Unii Europejskiej I Krajów "Dalszego Sąsiedztwa" (Zatoki Perskiej/Arabskiej i Azji Środkowej) na rzecz bezpieczeństwa</i>	<i>193</i>
Beata JAGIEŁŁO	
<i>Wojna Trzydziestoletnia 1618–1648 i jej konsekwencje dla bezpieczeństwa Europy</i>	<i>201</i>
Jakub CIECHANOWSKI	

II OBLICZA WSPÓŁCZESNEGO TERRORYZMU	221
<i>Funkcja ochronna służb specjalnych u progu XXI wieku (na przykładzie polskich rozwiązań)</i>	<i>223</i>
Andrzej ŻEBROWSKI	
<i>Współdziałanie – fundamentalna umiejętność Sił Zbrojnych</i>	<i>251</i>
Stanisława BUKOWICKA	
<i>Współpraca Sił Zbrojnych i Policji w aspekcie przeciwdziałania zagrożeniom dla Polski w XXI wieku</i>	<i>272</i>
Tomasz BĄK	
<i>Miejsce resortu obrony narodowej w sferze bezpieczeństwa pozamilitarnego.</i>	<i>281</i>
Tadeusz SZCZUREK	
<i>Militarne paradygmaty bezpieczeństwa załóg polskich kutrów torpedowych ..</i>	<i>296</i>
Iwona PIETKIEWICZ, Antoni F. KOMOROWSKI, Tomasz NEUBAUER	
<i>Bóg, Honor, Ojczyzna – wybrane aspekty życia codziennego żołnierza wojska polskiego</i>	<i>305</i>
Małgorzata SPYCHAŁA	
<i>Sumienie szpiega</i>	<i>320</i>
Joanna JEZIORNA	
<i>Kobiety walczące. Wybrane zagadnienia</i>	<i>326</i>
Ewa WOLSKA	
<i>Francuska interwencja w Mali</i>	<i>345</i>
Beata WOŹNIAK-KRAWCZYK	
<i>Zaangażowanie polskich Sił Zbrojnych w operacje poza granicami państwa na przykładzie Afganistanu</i>	<i>353</i>
Rosław JEŻEWSKI	
<i>Rola i znaczenie sił zbrojnych w systemie politycznym państwa</i>	<i>361</i>
Marek PASZKOWSKI	
<i>Europeizacja polskiej polityki bezpieczeństwa w kontekście udziału Narodowych Sił Zbrojnych w wojskowych misjach Unii Europejskiej</i>	<i>373</i>
Tomasz HOFFMANN	
III MILITARNY KONTEKST BEZPIECZENSTWA	385
<i>Terroryzm religijny – motywy i metodyka działania sprawców</i>	<i>387</i>
Damian WĄSIK	
<i>Międzynarodowy terroryzm w II połowie XX wieku - działalność Carlosa-Szakala</i>	<i>395</i>
Eugeniusz JANUŁA, Małgorzata KASIŃSKA	
<i>Jednostki kontrterrorystyczne w wybranych krajach unii europejskiej</i>	<i>408</i>
Robert CEGIEŁKA	
<i>Międzynarodowa współpraca w przeciwdziałaniu terroryzmowi lotniczemu</i>	<i>420</i>
Albert KAROLEWSKI, Małgorzata REJMAN	

<i>Współpraca instytucji i organizacji w przeciwdziałaniu terroryzmowi w Polsce. Rola i zadania centrum antyterrorystycznego agencji bezpieczeństwa wewnętrznego</i>	441
Małgorzata REJMAN, Albert KAROLEWSKI	
<i>Terroryzm międzynarodowy - wyzwanie dla bezpieczeństwa w XXI wieku. Globalne i lokalne metody zwalczania zjawiska</i>	437
Margot STAŃCZYK-MINKIEWICZ	
Streszczenia w języku angielskim	465
Bibliografia	483
Notki o autorze	501

INTRODUCTION	009
I GLOBAL SAFETY ASPECTS	011
<i>The evolution of the internal and external security policy People's Republic of China challenges and threats</i>	<i>013</i>
Józef BUCZYŃSKI	
<i>Chinese psychological operations</i>	<i>029</i>
Marcin GÓRNIKIEWICZ	
<i>Migration threats at the turn of 20th/21st centuries in the light of the "international situational report of illegal migration and facilitation– Baltic Sea region – 2001"</i>	<i>045</i>
Ireneusz BIENIECKI	
<i>Maritime search and rescue in the Arctic region</i>	<i>063</i>
Małgorzata PAJĄK, Krzysztof NOWAKOWSKI, Andrzej WYRZYKOWSKI	
<i>Responsibility to protect (R2P). A new paradigm in international law.....</i>	<i>071</i>
Paulina ZAJADŁO-WĘGLARZ	
<i>Polish humanitarian aid on the middle east - such as Syria</i>	<i>081</i>
Natalia Anna DĘBOWSKA	
<i>Eu's internal energy market towards Poland's energy security.....</i>	<i>095</i>
Tomasz SZYJKO	
<i>Organized crime and safety.....</i>	<i>109</i>
Alicja FIAŁKOWSKA	
<i>Transformation of civil protection mechanism in the European Union.....</i>	<i>121</i>
Krzysztof ROKICIŃSKI	
<i>Addiction or terrorism? – analysis of the relationship and relations between the nations based on some theories and concepts.....</i>	<i>131</i>
Nina STĘPNICKA, Paulina WIĄCZEK	
<i>Innovation gap in the Baltic Sea region. Diagnosis and lines of action for the sustainable development in the region.....</i>	<i>141</i>
Marek GRZYBOWSKI	
<i>Sustainable development and the selected areas of national security.....</i>	<i>151</i>
Seweryn CICHON	
<i>The proliferation security initiative under international law – an attempt to assess.....</i>	<i>159</i>
Bartosz FIEDUCIK	
<i>The asymmetric threats or asymmetry of the threats</i>	<i>169</i>
Andrzej URBANEK	
<i>Cooperation of the European Union and countries from "further neighborhood" (Gulf / Arabic and Central Asia) towards security</i>	<i>193</i>
Beata JAGIEŁŁO	
<i>The thirty years war 1618-1648 and its implications for the security of Europe</i>	<i>201</i>
Jakub CIECHANOWSKI	
II FACES OF CONTEMPORARY TERRORISM	221
<i>Protective function of secret service at the beginning of the XXI century (based on Polish Solutions)</i>	<i>223</i>
Andrzej ŻEBROWSKI	

Cooperation – a fundamental proficiency of armed forces	251
Stanisława BUKOWICKA	
Cooperation of the armed forces and police in the context of counteract threats for Poland in the XXI century	265
Tomasz BAŁ	
Ministry of national defence in the non-military safety realm	273
Tadeusz SZCZUREK	
Military paradigms concerning crews safety on polish torpedo boats	287
Iwona PIETKIEWICZ, Antoni F. KOMOROWSKI, Tomasz NEUBAUER	
God, honor, motherland - some aspects of daily life of the polish army soldier	295
Małgorzata SPYCHAŁA	
Spy's conscience	309
Joanna JEZIORNA	
Women fighting. Selected aspects	315
Ewa WOLSKA	
French military intervention in Mali	333
Beata WOŹNIAK-KRAWCZYK	
Contribution of polish armed forces to mission in Afghanistan referring to international operations	341
Rosław JEŻEWSKI	
The role and importance of the armed forces In the country 's political system	349
Marek PASZKOWSKI	
Europeanization of the polish security policy in the context of the participation of national armed forces in military missions of European Union	361
Tomasz HOFFMANN	
III MILITARY CONTEXT OF SAFETY	371
Religious terrorism – the motives and methodology of perpetrator's actions ...	373
Damian WAŚIK	
International terrorism in the second half of the twentieth century Carlos s activity “Jackal”	381
Eugeniusz JANUŁA, Małgorzata KASIŃSKA	
<i>Counterterrorism units in selected EU Countries European</i>	393
Robert CEGIEŁKA	
<i>International cooperation in the air counter-terrorism</i>	405
Albert KAROLEWSKI, Małgorzata REJMAN	
<i>Cooperation with institutions and organizations in the fight against terrorism in Poland. The role and tasks the counter – terrorist Centre of the Internal security agency</i>	425
Małgorzata REJMAN, Albert KAROLEWSKI	
<i>International terrorism - a challenge for security in the xxi century. Global and local methods of fighting the phenomenon</i>	437
Margot STAŃCZYK-MINKIEWICZ	
Abstracts	465
Bibliography	483
Notes about the author	501

Wprowadzenie

Słowo „bezpieczeństwo” jawi się w dzisiejszej, XXI wiecznej, rzeczywistości jako tzw. słowo „klucz”. Nie trudno dostrzec, że w nowym, pod względem jakościowym i strukturalnym, świecie, który z determinacją podąża w kierunku wypracowania ponadnarodowego - globalnego systemu bezpieczeństwa, napotkają można na cały szereg realnych i potencjalnych zagrożeń. Dotyczą one bezwzględnie każdej płaszczyzny życia. Ich rodzaj i natężenie uzależnione są od pozycji politycznej, potencjału gospodarczego, społecznego, możliwości technologicznych aż po geograficzne usytuowanie danego państwa.

Oprócz tych tradycyjnie istniejących już zagrożeń natury militarnej wzmożły się a niekiedy nawet pojawiły też nowe jakościowo wyzwania o charakterze pozamilitarnym tj. klęski żywiołowe i ekologiczne, kryzysy ekonomiczne, niekontrolowane migracje czy konflikty religijne. Paradoksalnie, niektóre z nich, choć klasyfikowane są do grupy niebezpieczeństw „niemilitarnych” ściśle powiązane są z agresją, przemocą i walką zbrojną.

Składana na ręce Czytelników monografia ma charakter pracy zbiorowej, w której tematem wiodącym są współczesne wyzwania i zagrożenia dla bezpieczeństwa zarówno te militarne, jak i niemilitarne. Zamieszczone poniżej rozdziały są pokłosiem dyskusji naukowej, która odbyła się w kwietniu 2013 roku, z inicjatywy władz i pracowników Wydziału Studiów Społecznych w Gdańsku Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa z siedzibą w Poznaniu.

IX Międzynarodowa Konferencja Naukowa „**Edukacja dla bezpieczeństwa. Wyzwania i zagrożenia w XXI wieku. Militarne i niemilitarne paradygmaty bezpieczeństwa**” była kontynuacją corocznych spotkań, wybitnych teoretyków i praktyków zajmujących się na co dzień tą, tak istotną problematyką.

W trakcie trzech dni obrad, uczestnicy sympozjum poruszyli kwestie dotyczące praktycznie wszystkich aspektów omawianego zjawiska. Poniższy tom stanowi zbiór, tych, które skupiły się na bezpieczeństwie w wymiarze międzynarodowym.

Dlatego też w pierwszej części, zatytułowanej „Globalne aspekty bezpieczeństwa”, czytelnik odnajdzie m.in. rozdziały poruszające problematykę migracji, wewnętrznej i zewnętrznej polityki państw w aspekcie nowych wyzwań i zagrożeń, a także teksty dotyczące przestępczości zorganizowanej. Druga część publikacji pt. „Militarny kontekst bezpieczeństwa” zawiera artykuły odnoszące się do działalności sił zbrojnych i służb specjalnych na rzecz stabilizacji sytuacji w państwie. Znaleźć tu można pewnego rodzaju analizy charakterologiczne osób, które podejmują się działań wojennych, choć nie zawsze są to przedstawiciele konwencjonalnej armii. Ostatni podrozdział w pełnym wymiarze poświęcony został zjawisku międzynarodowego terroryzmu, który przedstawiony jest zarówno przez pryzmat minionych wydarzeń, analizy metod walki z tym zjawiskiem, jak i z perspektywy prognozy na przyszłość.

Jako redaktorzy naukowi tego tomu, mamy nadzieję, że poniższa publikacja w sposób esencjonalny nakreśla aktualne problemy i wyzwania cywilizacyjne związane z bezpieczeństwem. Jednocześnie, jesteśmy w pełni świadomi, że ze względu na wielopłaszczyznowość problematyki, której poświęcona jest ta książka, nie wyczerpuje ona tematu a stanowi zaledwie zaczyn do dalszych, owocnych dyskusji dotyczących bezpieczeństwa w XXI wieku.

Redaktorzy

R O Z D Z I A Ł I

GLOBALNE ASPEKTY BEZPIECZEŃSTWA

Józef BUCZYŃSKI

Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa z siedzibą w Poznaniu

EWOLUCJA POLITYKI WEWNĘTRZNEGO I ZEWNĘTRZNEGO BEZPIECZEŃSTWA CHIŃSKIEJ REPUBLIKI LUDOWEJ WYZWANIA I ZAGROŻENIA

STRESZCZENIE

W artykule scharakteryzowano środowisko bezpieczeństwa ChRL. W ujęciu retrospektywnym i perspektywnym przedstawiono politykę zewnętrznego i wewnętrznego bezpieczeństwa państwa realizowaną przez kolejne generacje przywódców. Zdefiniowano najważniejsze zagrożenia a także przeprowadzono analizę przyczyn oraz skutków zagrożeń militarnych i niemilitarnych. Przedstawiono rolę i zadania Chińskiej Armii Ludowo Wyzwoleńczej w kształtowaniu narodowego bezpieczeństwa. Wskazano na rolę jaką odgrywa Szanghajska Organizacja Współpracy w kształtowaniu regionalnego bezpieczeństwa oraz na relacje polityczne, gospodarcze i militarne pomiędzy najważniejszymi państwami tego regionu. Zaprezentowano główne kierunki polityki zagranicznej Chin w kształtowaniu bezpieczeństwa w wymiarze międzynarodowym.

Słowa kluczowe: Chińska Republika Ludowa, bezpieczeństwo międzynarodowe, zagrożenia dla narodowego i międzynarodowego bezpieczeństwa, Szanghajska Organizacja Współpracy, harmonijne społeczeństwo, Ewolucja polityki wewnętrznego i zewnętrznego bezpieczeństwa Chińskiej Republiki Ludowej, Wyzwania i zagrożenia

Analiza polityki bezpieczeństwa i polityki zagranicznej ChRL z uwagi na złożoność, wielowątkowość i wyjątkowo skomplikowany charakter problemu nie należy do zadań łatwych. Mamy wszakże do czynienia z państwem o najstarszej na świecie bo liczącej ponad 5 tys. lat cywilizacji, cywilizacji w wielu aspektach różnej od naszej określanej mianem europejskiej czy zachodniej. Do tego należy dodać wielkość i wielokulturowość tego państwa – Pekin oficjalnie uznaje 55 mniejszości narodowych. Obecnie Chiny mają ok. 1 mld 350 mln ludności (drugi kraj świata), powierzchnię 9.6 mln km kw. (trzeci kraj świata) z bardzo zróżnicowaną rzeźbą terenu – z jednej strony Mount Everest, a z drugiej – drugi po Morzu Martwym, najniższy punkt na ziemi w Kotlinie Turfańskiej - oraz liczącą 36.617 tys. km linią granic (14, 5 tys. km granica morska i 22.117 tys. km granica lądowa). Dla porównania Federacja Rosyjska ma głównie granice lądowe a Stany Zjednoczone granice morskie. Tak więc choćby z tego powodu polityka bezpieczeństwa Chin powinna się różnić od polityki bezpieczeństwa tych państw gdyż musi się zwrócić zarówno ku lądowi jak i ku morzu. Należy też pamiętać, że obecnie jest to druga po USA potęga gospodarcza świata dysponująca od wielu już lat największą dynamiką rozwoju która niezmiennie oscyluje na poziomie ok. 10%.

Patrząc na Chiny w ujęciu retrospektywnym wyraźnie widać, że mamy do czynienia nie tylko z dynamicznie rozwijającym się państwem ale również z najstarszą na świecie bo liczącą już ponad 5 tys. lat cywilizacją w wielu

aspektach różną od naszej określanej mianem europejskiej czy zachodniej. Gdy spojrzymy na Chiny przez ten pryzmat to wyraźnie widać, że na przestrzeni wieków pojawiło się wiele cywilizacji np. egipska, rzymska helleńska czy bizantyjska, które po pewnym okresie ich trwania upadały – przemijały – natomiast cywilizacja chińska trwa nieprzerwanie do dnia dzisiejszego zachowując prawie niezmienną swoją tożsamość i odmienność, a jej filozoficzne kanony w wielu dziedzinach wciąż są swoistym drogowskazem działania zarówno ośrodków władzy jak i całego chińskiego społeczeństwa. Ten fakt czyni ją z jednej strony tajemniczą dla społeczności międzynarodowej, z drugiej natomiast wielce interesującą dla analityków którzy podejmują się oceny aktywności Chin zarówno w wymiarze wewnętrznym jak i ich aktywności na arenie międzynarodowej.

Na przestrzeni wieków pojawiło się wielu wspaniałych chińskich wynalazców (np. papieru, druku, prochu strzelniczego czy sejsmografu) ale wśród filozofów i teoretyków funkcjonowania społeczeństwa, państwa czy armii są tacy którzy wciąż wywierają ogromny wpływ na funkcjonowanie chińskiego państwa i społeczeństwa a mianowicie Konfucjusz (551 – 479 r.p.n.e.) i San Tzu (544 – 496 r. p.n.e.).

Myśli Konfucjusza – chińskiego filozofa zebrane w księdze „Dialogi Konfucjańskie” są po dzień dzisiejszy swoistym drogowskazem postępowania i zachowań chińczyków w życiu codziennym jak i funkcjonowania państwa jako całości zarówno na arenie międzynarodowej jak i w polityce wewnętrznej.

A jak poglądy głoszone przez Konfucjusza prezentują się w konfrontacji z poglądami przedstawicieli innych cywilizacji? Arystoteles min. głosił że „człowiek jest najprzedniejszym ze stworzeń, tak jak i najgorszym ze wszystkich jeśli się wyłamie z prawa i sprawiedliwości zwłaszcza jeżeli wyłamie się z poczucia moralnego”. Machiavelli min. mówił „czy można generalnie powiedzieć o ludziach że są niewdzięczni, zmienni, fałszywi, tchórzliwi, pazerni – z wyjątkiem niewielu wybitnych osobowości ludzie są z natury źli”. Arystoteles jako lekarstwo na całe zło zalecał legalizm twierdząc że dopiero dobre instytucje czynią ludzi dobrymi, a tymi instytucjami są religia, własne siły zbrojne i ustawy.

A jak do tych zagadnień podchodził Konfucjusz? Artykułował on etyczno-moralne walory człowieka jako jednostki funkcjonującej w społeczeństwie. Mówił min. że człowiek rodzi się jako jednostka moralnie czysta, moralność jest gwarancją stabilności państwa, przewodzić znaczy być autorytetem i wzorcem moralnym. Zapytany co jest podstawą dobrego rządzenia wskazał na trzy najważniejsze przesłanki –dostatek żywności, sprawną armię i zaufanie poddanych. Zapytany, z którego z tych fundamentów i w jakiej kolejności można by zrezygnować odparł: najpierw z wojska, potem ewentualnie z ryżu ale nigdy z zaufania podwładnych. Dodał również co pozostaje w sprzeczności z naszym poczuciem wartości – dobry człowiek nie zostaje żołnierzem.¹

Podobne rozbieżności dotyczą także fundamentalnych zasad postrzegania praw człowieka. I tak o ile Konfucjusz głosił, że prawa społeczne są ważniejsze od praw jednostki, a harmonia międzyludzka ma większe znaczenie niż sprawiedliwość – dobro jednostki która musi się poświęcić dla dobra ogółu,² to zasady zachodniej demokracji problem ten artykułują całkowicie odwrotnie.

¹ O. Weggel. *Chiny*. Wydawnictwo Cyklady

² Tamże

Drugim z wybitnych myślicieli którego idee i głoszone tezy wciąż wywierają istotny wpływ na aktywność Chin na arenie międzynarodowej był żyjący w V wieku p.n.e. generał San Tzu (Sun Zi). Jego dzieło „Sztuka wojny” jest kluczowym podręcznikiem taktyki i strategii z którego po dzień dzisiejszy korzystają nie tylko słuchacze chińskich ale także renomowanych uczelni wojskowych wielu państw świata. O tym że jest to dzieło ze wszech miar klasyczne i tym samym uniwersalne najlepiej świadczy to że znalazło ono wiele implementacji i to nie tylko na gruncie współczesnych nauk wojskowych ale także na płaszczyźnie zarządzania państwem i prowadzenia polityki zagranicznej czy ekonomii. Przykładem może być choćby tytuł jednej z takich publikacji Sun Tzu – „Sztuka wojny– dla graczy giełdowych i inwestorów”.³

Na trajektorii swojej wielowiekowej państwowości wyraźnie widać charakterystyczne okresy aktywności i pasywności Chin na arenie międzynarodowej. Promieniującą na cały świat kulturę i cywilizację cechowała swoista ekspansja głównie w wymiarze handlowym, która w pewnym sensie zakończyła się wraz z końcem trwającej najdłużej bo aż przez 1000 lat epoki średniowiecza (V – XV wiek). Było to efektem swoistego zamykania się Chin na problemy zewnętrzne którego wyrazem było podejście sino centryczne definiujące Chiny jako Państwo Środka które zajmuje centralne i najważniejsze miejsce na kwadratowej mapie globu pod okrągłym niebem i koncentruje się raczej na sprawach wewnętrznych niż na aktywności międzynarodowej.

Takie podejście zapoczątkowało stopniową utratę przez Chiny pozycji światowego mocarstwa i hegemonu w wymiarze zarówno regionalnym jak i globalnym ówczesnego świata czego konsekwencją była stopniowa degradacja do roli państwa półkolonialnego. Na tej drodze warto odnotować dwie znaczące daty. Pierwszą z nich jest rok 1911 w którym upada dynastia Qing, a wraz z nią trwające ponad 2132 lat cesarstwo. Drugą natomiast jest dzień 1 stycznia 1912 r. czyli data powołania do życia Republiki Chin, która jako państwo nie była w stanie sprostać problemom – wyzwaniom i zagrożeniom zewnętrznym i wewnętrznym – przed jakimi stanął kraj. Dlatego też wielu analityków stosunków międzynarodowych uważa że rozpoczęty po 1841 r. wraz z pierwszą wojną opiumową kryzys społeczno-polityczny któremu towarzyszyło wiele powstań ludowych i klęsk militarnych trwał aż 108 lat czyli do czasu powstania w dniu 01 października 1949 r. Chińskiej Republiki Ludowej (ChRL).

Powołanie do życia Chińskiej Republiki Ludowej której powstanie ogłosił podczas słynnego przemówienia na Placu Tienanmen (Niebiańskiego Spokoju) Mao Zedong znaczyło pojawienie się bardzo ważnego gracza w stosunkach międzynarodowych który generował istotne zagrożenia jak i wyzwania zarówno w zewnętrznym – globalnym i regionalnym – jak i wewnętrznym, państwowym wymiarze, (np. rewolucja kulturalna. czy wielki skok). Szczególną rangę w państwie Mao Zedong nadał Chińskiej Armii Ludowo – Wyzwoleńczej (ChAL-W) której przypisano rolę :

- obrońcy ojczyzny z bronią w ręku,
- prowadzenia działalności produkcyjnej w zakładach wojskowych, instytucjach naukowo – badawczych i państwowych gospodarstwach rolnych,
- aktywnego uczestnika życia politycznego kraju,

³ Lundell Dean. San Tzu – *Sztuka wojny dla graczy giełdowych i inwestorów*. 1997 r.

– nauczyciela społeczeństwa i wzoru dla narodu.

Chińskie siły zbrojne w ścisłej kooperatywnej współpracy z policją uzbrojoną, milicją i innymi służbami mundurowymi miały być głównym gwarantem bezpieczeństwa wewnętrznego i zewnętrznego państwa. W początkowym okresie były one także postrzegane jako główny strażnik osiągnięć rewolucji który miał zapewnić przede wszystkim ochronę i bezpieczeństwo komunistycznym przywódcom. Z czasem do tych zadań dochodziły nowe, a obecnie na ich czoło wysuwa się min. walka z szerzącą się korupcją na szczytach władzy, przestępczością zorganizowaną, praniem brudnych pieniędzy, terroryzmem i ochroną integralności terytorialnej kraju (Tybet, prowincja Xinjiang, Mongolia Wewnętrzna).

Należy jednak pamiętać że powszechnie przyjętą normą sprawnie funkcjonującego państwa i prowadzenia aktywnej polityki zagranicznej jak formułował to min. Machiavelli jest utworzenie sił zbrojnych które stoją nie tylko na straży bezpieczeństwa ale także i przestrzegania prawa, mówił on bowiem że nie ma dobrych praw tam gdzie nie ma dobrej i silnej armii, ale tam gdzie jest dobra armia to i prawa muszą być dobre. Tak więc do zasadniczych prerogatyw państwa należy powołanie sił zbrojnych, to państwo tworzy siły zbrojne a w Chinach stało się odwrotnie, to ChAL-W na czele z jej przywódcą powoła do życia ChRL. Warto tu jednak zwrócić uwagę na pewien dysonans że tak wysoka pozycja armii i żołnierzy w społeczeństwie chińskim pozostawała w sprzeczności z tradycyjną, głoszoną przez Konfucjusza tezą o której już wcześniej sygnalizowałem, i która w dużym stopniu się potwierdziła w działalności przedstawicieli sił zbrojnych w różnych obszarach militarnej, a zwłaszcza niemilitarnej aktywności że *dobry człowiek nie zostaje żołnierzem*.

Politykę zagraniczną oraz politykę wewnętrznego i międzynarodowego bezpieczeństwa realizowaną w okresie sprawowania całkowitej władzy politycznej, gospodarczej i militarnej w ChRL przez Mao Zedonga (1949 -1976 r.) trudno jest jednoznacznie zdefiniować ale wśród analityków panuje przekonanie, że do jej najważniejszych cech można zaliczyć :

- Politykę samowystarczalności – zamknięcie Chin na współpracę gospodarczą, budowę ustroju socjalistycznego, walkę klas, nacjonalizację przemysłu, kolektywizację rolnictwa
- Dążenie do przejęcia roli jedynego reprezentowania Chin na arenie międzynarodowej – wyeliminowanie Republiki Chin (Tajwanu) z Rady Bezpieczeństwa ONZ oraz członkostwa zarówno w tej jak i innych organizacjach Międzynarodowych,
- Przejęcie roli jedynego reprezentanta interesów państw rozwijających się na arenie międzynarodowej (teoria trzech światów: 1 – USA i ZSRR, 2 – rozwinięte kraje kapitalistyczne i socjalistyczne, 3 – kraje zacofane którym mają przewodzić Chiny)
- Po początkowym okresie współpracy gospodarczej i militarnej ze ZSRR (min. uprzemysłowienie i broń atomowa), po zmianie liderów tego państwa (za czasów Chruszczowa tzw. zimna wojna Chiny ZSRR) całkowita zmiana polityki zagranicznej i nawiązanie partnerskich stosunków dyplomatycznych z USA (1972 r.) co min. miało stworzyć warunki do skoncentrowania wszystkich sił na przygotowaniu się do konfrontacji z głównym wrogiem za którego uznano wówczas Związek Radziecki.

Tak zdefiniowana i konsekwentnie realizowana pod kierownictwem Mao Zedonga polityka wewnętrznego i międzynarodowego bezpieczeństwa ChRL nie przyniosła sukcesów, a jego następcom pozostawiła trudną sukcesję. Załamał się wzrost gospodarczy, w katastrofalnej sytuacji był przemysł i rolnictwo, a do tego dochodziła katastrofalna degradacja środowiska naturalnego. Istotnym problemem stał się problem przeludnienia tak więc i wyżywienia społeczeństwa. Armia wprawdzie była wciąż liczna ale nie dysponowała nowoczesnym uzbrojeniem, była głęboko upolityczniona, źle umundurowana i słabo wyszkolona, i biznesowo uwikłana w różne przedsięwzięcia, a więc nie gwarantująca zapewnienia bezpieczeństwa kraju przed potencjalnym agresorem zewnętrznym.

Można powiedzieć, że przy omawianiu polityki zagranicznej i koncepcji bezpieczeństwa międzynarodowego przyjmuje się najczęściej podział na okres zimnowojenny – do roku 1989 – oraz po zimnowojenny tj. od 1989 r. do chwili obecnej. W ChRL okres ten zaczął się jednak dużo wcześniej bo w 1978 r. Po śmierci Mao Zedonga, Chiny pod przewodnictwem Deng Xiaopinga wkroczyły na drogę reform wraz z którymi zaczęło się zmieniać postrzeganie polityki bezpieczeństwa Chin zarówno w wewnętrznym jak i międzynarodowym, regionalnym a nawet i globalnym wymiarze.

Według koncepcji Denga dotychczasowy dogmat którym Chiny kierowały się w polityce kreowania bezpieczeństwa był *wojna i rewolucja* – zamieniono na hasło *pokój i rozwój* którego głównymi wyznacznikami stały się następujące zasady :

- Wszystkie państwa, niezależnie od ich statusu i potęgi są równe i mają prawo aktywnie uczestniczyć w kształtowaniu międzynarodowego bezpieczeństwa na takich samych zasadach,
- W stosunkach międzynarodowych zasada suwerenności i integralności terytorialnej musi być bezwzględnie przestrzegana,
- Żadne z państw nie ma prawa ingerować w wewnętrzne sprawy innego państwa. Każde państwo ma suwerenne prawo do decydowania o swoich sprawach ustrojowych i kierunkach rozwoju,
- ChRL będzie prowadziła pokojową politykę współpracy międzynarodowej ze wszystkimi państwami bez względu na ich wielkość, system polityczny i potencjał gospodarczy kierując się zasadą równości, partnerstwa i wzajemnych korzyści,
- Rozwój Chin ma następować głównie poprzez rozwój gospodarczy kraju i tym samym podnoszenie poziomu dobrobytu obywateli.

Najważniejszym jednak elementem zmian we wszystkich sferach polityki wewnętrznej i zewnętrznej ChRL które zostały zainicjowane i przeformowane przez Denga w 1976 r. była koncepcja gruntownych reform gospodarczych które są uważane za początek transformacji gloryfikowanej jako drugie narodziny Chin i określane mianem 4 modernizacji – modernizacji rolnictwa, przemysłu, nauki i technologii oraz sił zbrojnych.

Opracowana przez Denga koncepcja reform których wdrażanie rozpoczęło w 1979 r. stanowiła głęboki przełom w dotychczasowym ortodoksyjnym myśleniu o funkcjonowaniu gospodarki opartej na radzieckich podręcznikach do ekonomii politycznej stawiających na pierwszym miejscu upaństwowienie, następnie kolektywizację wsi i zniesie własności prywatnej. Zasady te z żelazną konsekwencją były egzekwowane przez cały okres sprawowania władzy przez Mao, zastąpiono sprawdzonymi procedurami w prowadzeniu gospodarki rynkowej

(kapitalistycznej) różnych krajów, w tym zwłaszcza krajów szeroko rozumianego zachodu.

Jedno z haseł tej reformy Denga które brzmiało „ *Bogaćcie się - bogacić się jest rzeczą chwalebną. Pozwólmym się wzbogacić szybciej by potem pomogli wzbogacić się innym*” było całkowitym zaprzeczeniem dotychczasowych rozwiązań ustrojowych i wyzwoliło olbrzymią inicjatywę chińskiego społeczeństwa. Pozwoliło to pchnąć cały kraj na drogę niespotykanego w dotychczasowej historii rozwoju gospodarczego.

Wielce istotnym aspektem rozpoczętych reform było drastyczne ograniczenie wydatków na modernizację techniczną chińskich sił zbrojnych która zajęła ostatnie miejsce na liście priorytetów modernizującego się państwa. Uznano bowiem że armia musi i może poczekać na okrzepnięcie się gospodarki. Podstawą tego założenia było zawarcie jeszcze w 1972 r. przez Mao Zedonga i Prezydenta USA Nixona strategicznego partnerstwa z Ameryką które uznano za gwarancję braku bezpośredniego zagrożenia militarnego dla bezpieczeństwa kraju. W tej sytuacji jedynym zagrożeniem pozostawał tylko Związek Radziecki.

Od chwili kiedy Deng Xiaoping rozpoczął urynkwienie chińskiej gospodarki jej potencjał wyrażony w wielkością PKB tylko w latach 1978 – 2004 wzrósł ok. 40 razy i wciąż systematycznie rośnie (w 2010 r. ok. 3,7 bln USD, USA – ok. 14 bln na co pozwala wysoka bo utrzymująca się na poziomie ok. 10% dynamika rozwoju chińskiej gospodarki. Choć w ciągu ponad 30 lat Chiny dokonały olbrzymiego skoku gospodarczego który pozwolił wyciągnąć z ubóstwa ponad 300 mil. obywateli to PKB na jednego mieszkańca jest wciąż niski i tak np. w 2010r. wynosił ok. 2700 USD (USA – ok. 42500, Japonia – 36000, Rosja – 6500) co jak wynika z danych publikowanych przez Bank Światowym plasuje Państwo Środka pod koniec pierwszej setki państw w światowym rankingu. Niemniej eksperci tego banku oceniają że już obecnie Chiny aspirują do drugiej po USA potęgi gospodarczej świata – przed Unią Europejską, Japonią i Rosją, a w Azji rywalizują z Indiami i Japonią o miano regionalnego lidera i przywódcy. Podkreślają jednocześnie, że jeżeli Chiny będą nadal rozwijać się w takim tempie jak przez ostatnich 30 lat, to za kolejne dwie dekady mogą stać się największą potęgą gospodarczą świata.

Zakończenie w 1984 r. pierwszego etapu reformy która była ukierunkowana na odbudowę rolnictwa i przemysłu pozwoliło na zapalenie zielonego światła dla modernizacji technicznej chińskich sił zbrojnych. Postawiono na przyspieszenie badań naukowych w dziedzinie obronności, modernizację techniczną, intensyfikację szkolenia i rozwój myśli wojskowej. O wyzwaniu technologicznym przed jakim stanęła modernizacja techniczna ChAL-W najlepiej świadczy to że na początku tego procesu do jego realizacji mogło aktywnie się włączyć zaledwie ok. 10000 naukowców z różnych dziedzin gdyż tylko tylu w całym kraju dysponowało odpowiednimi kwalifikacjami. Dziś kompleks naukowo – badawczy i produkcyjny przemysłu zbrojeniowego to jeden z najbardziej prężnych sektorów chińskiej gospodarki który dysponuje ponad 3 mln wysoko wykwalifikowanymi, na krajowych i renomowanych zagranicznych uczelniach, specjalistami. O wysokim potencjale tego przemysłu najlepiej świadczy to że obecnie Chiny plasują się w świecie na piątym po USA, Rosji, Niemczech i Francji miejscu pod względem eksportu broni i uzbrojenia.

Istotnym elementem prowadzonych reform chińskich sił zbrojnych było także sukcesywne eliminowanie wpływów armii na życie społeczno-polityczne, zakaz prowadzenia przez personel ChAL-W działalności handlowo-produkcyjnej, powołanie do życia rządowej Centralnej Komisji Wojskowej która funkcjonuje równolegle z taką samą komisją partyjną pod kierownictwem KC KPCh oraz redukcja stanów osobowych armii która w roku rozpoczęcia reform liczyła ponad 5 mln żołnierzy.

Dziś armia ta jest wciąż najliczniejszą armią świata liczy bowiem ok. 2.250 mln żołnierzy i ponad 1 mln członków różnych organizacji paramilitarnych (USA 1.430 mln, Indie 1.3 mln, Rosja 1.2 mln, KRLD 1.1 mln). Wielu sceptyków wprowadzie twierdzi że armia ta jest wciąż jeszcze „papierowym tygrysem” gdyż jej siła opiera się głównie na tych milionach żołnierzy dysponujących w dużej mierze technologicznie przestarzałym uzbrojeniem ale należy pamiętać że od wielu już lat armia ta postawiła na nowoczesność, na zaawansowany technologicznie sprzęt i uzbrojenie, na nowoczesną myśl strategiczną i operacyjną na digitalizację pola walki.

To wszystko oczywiście kosztuje ale Chiny dzięki wysokiej dynamice rozwoju gospodarczego kraju mogą sobie na to pozwolić. Wprowadzie Chinom jeszcze daleko do budżetu obronnego Stanów Zjednoczonych, który wydają na zbrojenia ok. 5 razy więcej, ale Chiny które np. w tym roku przeznaczyły na cele obronne budżet w wysokości ok. 130 mld USD robią olbrzymi progres w rozwoju technicznym własnych sił zbrojnych. Stany Zjednoczone dostrzegają ten problem lecz ich analitycy twierdzą, że pomimo tak wysokich nakładów na rozwój ChAL-W Chinom wciąż daleko do wysoko zaawansowanych technologii wojskowych i uzbrojenia którym dysponuje nie tylko armia Stanów Zjednoczonych ale i inne liczące się w tym rankingu armie.

Pierwsza dekada prowadzonych przez Denga reform gospodarczych, a następnie modernizacji technicznej chińskich sił zbrojnych przebiegała we względnie spokojnej atmosferze stosunków międzynarodowych. Największy wróg, jak go zdefiniowano jeszcze za czasów Moe, czyli ZSRR nie stanowił istotnego zagrożenia gdyż był zaangażowany w wojnę w Afganistanie (1979 -1989). Innym, istotnym, zewnętrznym zagrożeniem nie definiowano tak więc cały wysiłek skierowano na rozwój gospodarczy kraju ale na tym polu, pomimo niewątpliwych sukcesów nie ustrzeżono się też wielu błędów. Nie udało się też uniknąć wypaczeń które nie zawsze docierały do światowej opinii publicznej ale generowały zagrożenia dla bezpieczeństwa wewnętrznego i bezpośrednio przekładały się na niepokoje w strukturze funkcjonowania państwa. Ich powodem było zwłaszcza to, że modernizacji gospodarki nie towarzyszyły żadne zmiany w politycznym systemie sprawowania władzy gdyż za tymi zmianami nie nadążała zmiana mentalności wielu twardogłowych aktywistów partyjnych którzy obawiali się o utratę dotychczasowych stref wpływów. Zaczęła się więc rodzić opozycja w gronie liderów rządzących krajem. Zaczęła też narastać frustracja zarówno robotników jak i młodej, wykształconej, części społeczeństwa czyli tych którzy na swych barkach nieśli cały ciężar wdrażanych reform, a nie dostrzegali istotnej poprawy swojej sytuacji materialnej oraz stylu sprawowania władzy zdominowanej przez ortodoksyjny aparat partyjny.

Apogeum i swoistym ujściem tych frustracji i oczekiwań społecznych były wydarzenia na Placu Tienanmen w maju i czerwcu 1989 r. Demonstrujący na palcu

robotnicy i studenci artykułowali hasła walki z korupcją, ujawnienia dochodów funkcjonariuszy państwowych, przywrócenia prawa do organizowania demonstracji ograniczenia cenzury środków masowego przekazu. Ich celem nie było obalenie rządu i ograniczenie władzy wszechobecnej partii. Chcieli tylko większych swobód obywatelskich i znamion demokracji, chcieli dialogu z władzą, oczekiwali na podjęcie dyskusji i gotowość do rozpoczęcia reform, nie byli skłonni do agresji, myśleli że zostaną wysłuchani.

Odpowiedzią władzy było milczenie, strach, paraliż i obawa. Wśród elity władzy zaczęły się pojawiać głosy że jest to kontrrewolucja której trzeba się zdecydowanie przeciwstawić. Podjęto decyzję o użyciu siły. Dnia 4 czerwca cały świat patrzył z przerażeniem jak czołgi na Placu Tienanmen rozjeżdżały demonstrujących studentów. ChAL-W jak to określono „*przywróciła ład i porządek w Pekinie*”, zaczęła się czas represji, czystek politycznych stagnacji gospodarczej, izolacji i zastoju.

Jak było do przewidzenia, cała demokratyczna część opinii światowej potępiła użycie siły przeciwko robotnikom i studentom oraz odwróciła się od Chin z którymi dotychczas współpracowała w różnych obszarach gospodarczych. Stany Zjednoczone i Unia Europejska nałożyły, obowiązujące do dnia dzisiejszego, embargo na dostawę broni i uzbrojenia oraz technologii podwójnego zastosowania. Został przerwany dopływ zagranicznego kapitału. Wstrzymano wszystkie zagraniczne inwestycje i kredyty. Rozpoczął się okres stagnacji gospodarczej czego najlepszym dowodem może być to iż dotychczas dynamicznie rozwijające się chińska gospodarka wyhamowała z dotychczasowych 7-9% do niespotykanego od 10 lat poziomu 3.8%. Dodatkowo zmianom w sytuacji gospodarczej towarzyszyły spory i waśnie we władzach rządowych i partyjnych które bezpośrednio przekładały się na generowanie zagrożeń dla bezpieczeństwa wewnętrznego państwa.

Ten trudny okres sporów wewnętrznych i wyhamowania reform trwał dwa lata. W tak trudnej sytuacji wewnętrznej jeszcze raz daje o sobie znać talent organizacyjny i medialny Deng Xiapionga któremu udaje się reaktywować wyhamowane reformy oraz przyspieszyć rozwój chińskiej gospodarki poprzez otwarcie na zagraniczny kapitał inwestycyjny. Ta misja Denga która w 1992 r. kończy się sukcesem jest określana mianem drugiego otwarcia Chin na gospodarkę rynkową i podjęcia swoistej rywalizacji o zajęcie wysokiej pozycji na arenie międzynarodowej

W tym też czasie do władzy dochodzi nowa ekipa pod wodzą Jiang Zemina (1989 – 2002) która kontynuuje dotychczas realizowaną strategię rozwoju chińskiej gospodarki oraz definiuje adekwatne do sytuacji wewnętrznej i międzynarodowej wyzwania i zagrożenia dla bezpieczeństwa państwa.

Bardzo istotnym momentem w kreowaniu polityki zewnętrznego i wewnętrznego bezpieczeństwa Chin był rok 1997 w którym umiera Deng Xiaoping. Zostawił on swoim następcom rozpędzoną gospodarkę, przeobrażone wewnętrznie Chiny, całkowicie inne mentalnie społeczeństwo i państwo o liczącej się już pozycji na arenie międzynarodowej i wielu problemach wewnętrznych. Pozostawił też po sobie spisany testament w którym zawarł swoiste wskazówki i procedury postępowania które pozwolą Państwu Środka odbić się od dna i wyruszenie na podbój świata. Wymowa tych zaleceń jest wciąż aktualna i po dzień dzisiejszy są one swoistym drogowskazem i kanonem postępowania oraz

aktywności Chin na arenie międzynarodowej i to zarówno w politycznym jak i gospodarczym wymiarze. Zalecenia te brzmią:

- obserwujcie spokojnie,
- zabezpieczcie naszą pozycję,
- spokojnie rozwiążcie problemy,
- ukrywajcie nasze możliwości i czekajcie na właściwy moment
- trzymajcie się w cieniu i nigdy nie sięgajcie po przywództwo.⁴

Gdy analizujemy cały okres sprawowania władzy przez Jaing Zemina to wyraźnie widać, że trzymał się on tych zasad, a tym samym polityka bezpieczeństwa oraz gospodarka toczyła się po torach wytyczonych przez Denga. Ponadto we wszystkich swoich decyzjach kierował się maksymą, że wszystkie formy własności w państwie będą legalne o ile przyczyniają się do rozwoju gospodarczego, zwiększenia siły państwa i podniesienia poziomu życia społeczeństwa. Niezmienny natomiast pozostawał dogmat, że wszystkie podejmowane w sferze gospodarczej i społecznej działania nie mogą naruszać obowiązującego w państwie systemu politycznego i tym samym nie będą wymuszać jego reformy.

Tak zdefiniowana, w dużej mierze zachowawcza polityka Jaing Zemina, której realizacji sprzyjał brak istotnych zagrożeń na arenie międzynarodowej, pozwoliła na utrzymanie wysokiego tempa rozwoju społeczno-gospodarczego kraju. Prawie pięciokrotnie bo z 111.7 mld USD w 1989 r. do 510 mld w 2001 r. wzrosły obroty w handlu zagranicznym. W tym samym okresie utrzymała się wysoka bo 9-10% dynamika wzrostu PKB, 50 mld USD wyniosły bezpośrednie inwestycje zagraniczne oraz drastycznie został zmniejszony sektor gospodarki państwowej która wypracowywała nie więcej niż 1/5 PKB – na początku reform rozpoczętych przez Denga ten udział wynosił 80%⁵.

O rosnącej randze Chin na arenie międzynarodowej oraz sukcesach ekipy kierowanej przez Jiang Zemina w wymiarze politycznym i gospodarczym najlepiej świadczy, że w czasie jego kadencji w:

- 1997 r. Hongkong wraca do macierzy,
- 1999 r. Macao wraca do macierzy,
- 2001 r. MKOL przyznaje Chinom prawo do organizacji w 2008 r. Letnich Igrzysk Olimpijskich,
- 2001 r. Chiny zostają przyjęte do Światowej Organizacji Handlu.

Jinag Zemin był także twórcą zasady tzw. trzech reprezentacji jako obowiązującej doktryny realizacji polityki zewnętrznego i wewnętrznego bezpieczeństwa Chin. Zasady te wskazują trzy główne cele aktywności partii i państwa:

- ukierunkowanie gospodarki na wzrost produkcji i współpracę międzynarodową,
- promowanie chińskiej kultury na świecie,
- utworzenie Komunistycznej Partii Chin na przyjmowanie w swoje szeregi prywatnych przedsiębiorców – biznesmenów.

Efektem tak zdefiniowanej strategii działania było to, że od czasu rozpoczętych reform gospodarczych i wprowadzenia polityki otwartych drzwi –

⁴ Z. Brzeziński. *Strategiczna wizja. Ameryka a kryzys globalnej potęgi*. Wydawnictwo Literackie 2013

⁵ K. Seitz. *Chiny. Powrót olbrzyma*. Wydawnictwo Akademickie Dialog. Warszawa 2008

współpracy międzynarodowej – chińska ekonomia przeszła bezprecedensowe zmiany. Chiński krajobraz gospodarczy który na początku rozpoczętych reform dotykał powszechnego ubóstwa w sposób istotny został przewartościowany. Obecnie Chiny należą do najszybciej rozwijających się gospodarczo państw, z świata z przeciętną stopą wzrostu na poziomie ok. 10% osiąganą przez ostatnie 10 lat. Chiny są jednym z nielicznych państw które tylko w znikomym stopniu dotknął światowy kryzys tak bolesny dla całej gospodarki światowej. Dziś w wymiarze gospodarczym Chiny plasują się w rankingu potęg na drugim miejscu po USA, a wielu sektorach produkcji (stal, węgiel, cement, zboże, nawozy) zajmują czołowe miejsca. Obecnie ChRL należy do jednego z głównych aktorów na scenie międzynarodowego bezpieczeństwa gdyż jest jednym z pięciu stałych członków Rady Bezpieczeństwa ONZ który dysponuje prawem weta w najważniejszych sprawach międzynarodowych. Chiny będąc jednym z założycieli i liderów Szanghajskiej Organizacji Współpracy, organizacji określanej czasem mianem azjatyckiego NATO, są ważnym kreatorem bezpieczeństwa w wymiarze regionalnym. Ponadto są mocarstwem atomowym. Mają też istotny argument nacisku w postaci silnie związanej z krajem wielomilionowej diaspory swoich obywateli rozsiąanych po całym świecie na wsparcie której zawsze mogą liczyć.

Istotnym elementem strategii promowania Chin na arenie międzynarodowej była szeroko zakrojona akcja prezentacji dorobku chińskiej kultury, nauki, filozofii i języka. W wielu krajach otwarto Instytuty Konfucjusza (w Polsce w 2006 r. w Krakowie) by na tej płaszczyźnie przekazywać tak ważny dla wszystkich chińczyków dorobek i myśli Konfucjusza i innych filozofów. Podjęto też decyzję o otwarciu chińskich uczelni w tym i uczelni wojskowych na przyjmowanie zagranicznych studentów a wielu młodych chińczyków zostało skierowanych na studia cywilne i wojskowe do uczelni zagranicznych.

Otwarcie szeregów partii na przedstawicieli biznesu spolaryzowało poglądy dotychczas ortodoksyjnych członków partii, a jego efektem jest to iż obecnie w chińskich władzach partyjnych jest 83 dolarowych miliardów co czyni, że jest to największe na świecie zgromadzenie (klub) miliardów u władzy.

Od 2002 r. władzę w Chinach przejmują czwarta generacja przywódców pod wodzą Hu Jintao. Do 2012 roku nie zmienia on zasadniczych priorytetów gospodarczych, wyraźniej są natomiast akcentowane dalekosiężne, rozłożone w czasie zgodnie z testamentem Deng Xiaopinga cele polityczne i artykułowane zagrożenia które dostrzega się głównie w obszarze bezpieczeństwa wewnętrznego.

Wśród tych celów, wyzwań i zagrożeń wymienia się konieczność zapewnienia stabilnych warunków rozwoju gospodarczego, współpracę międzynarodową na wszystkich możliwych płaszczyznach – politycznych, gospodarczych i militarnych, zwalczanie międzynarodowego terroryzmu, przeciwdziałanie dążeniom do separatyzmu, troskę o regionalne bezpieczeństwo, bezpieczeństwo energetyczne, walkę z zagrożeniami ekologicznymi, przeciwdziałanie rozprzestrzenianiu broni masowego rażenia, stabilizację ogarniętych kryzysami regionów, zwłaszcza na Bliskim Wschodzie i w Afryce.

W wymiarze wewnętrznym na drugi plan schodzi dotychczasowy priorytet jaką zawsze była sprawa Tajwanu, a jego miejsce zajmuje sztabowa koncepcja Hu Jintao czyli budowa harmonijnego społeczeństwa budowanego w oparciu o zasadę solidarności, demokracji, praworządności, uczciwości i szczerości.

Zasady tej koncepcji Hu Jintao prezentuje na forum ONZ jako koncepcję tzw. harmonijnego świata która ma być platformą aktywności Chin na arenie międzynarodowej w której będą się kierować formułą wielobiegowości w kształtowaniu międzynarodowego bezpieczeństwa. Zasadniczy nurt tej koncepcji skierowany jest na przeciwdziałanie coraz bardziej zauważalnym zagrożeniom dla bezpieczeństwa wewnętrznego którym jest pogłębiające się rozwarstwienie społeczne. Wprawdzie od wielu już lat systematycznie poprawia się dochód narodowy na jednego mieszkańca ale redystrybucja tego dochodu na mieszkańców miasta i wsi oraz mniej lub bardziej uprzemysłowione rejony kraju daleko odbiega od ideału co rodzi uzasadnione frustracje i tym samym obawy o protesty społeczne. Realizacja tej koncepcji miała być realizowana na bazie programu syntezy i koordynacji między miastem i wsią, między wzrostem gospodarczym, a korzyściami, między wzrostem gospodarczym, a otwarciem na świat oraz między człowiekiem, a naturą. W jednym ze swych wystąpień Hu Jintao zwrócił się do bogatych obywateli z apelem „*podzielcie się swoją zamożnością z biedniejszymi*” na który to apel uzyskał odpowiedź „*dobrze ale gdy się podzielimy to wszyscy będziemy tak samo biedni, a taka struktura społeczeństwa z pewnością nie będzie siłą napędową rozwoju gospodarczego kraju*”.

Do kolejnej zmiany na szczytach władzy w Chinach dochodzi w listopadzie 2012 r. gdy przedstawiciel piątej generacji polityków jakim jest Xi Jinping obejmuje funkcję I sekretarza KPCh, a następnie w marcu 2013 r. gdy zostaje Prezydentem ChRL, Naczelnego Dowódcy ChAL-W i szefa – przewodniczącego obu Centralnych Komisji Wojskowych.

Zmiana na najwyższych stanowiskach w partii i państwie nie spowodowała zmiany dotychczas realizowanych priorytetów w zakresie kształtowania wewnętrznego i zewnętrznego bezpieczeństwa. W jednym z pierwszych swych publicznych wystąpień Prezydent Xi głosi, że rozwój gospodarczy Chin jest najwyższym priorytetem i ma on następować głównie przez współpracę międzynarodową i ma być ukierunkowany na poniesienie prestiżu kraju i na poprawę poziomu życia ludności. Tak więc jest on kontynuatorem dotychczasowych koncepcji głoszonych przez wszystkich polityków od czasu Deng Xiaoping.

Znamiennym jest również to, że w pierwszą oficjalną podróż zagraniczną Xi Jinping udał się w dniu 22 marca do Moskwy skąd bezpośrednio odleciał do Afryki i złożył wizyty w Tanzanii, Republice Południowej Afryki i Republice Kongo. Taki scenariusz podróży zagranicznych wyraźnie wskazuje jakimi priorytetami politycznymi i gospodarczymi będą się kierowały Chiny podczas jego kadencji sprawowania władzy.

Interesująca jest także problematyka podejmowana podczas oficjalnych rozmów. Prezydent Rosji W. Putin wskazywał min. na konieczność „*złapania chińskiego wiatru w żagiel rosyjskiej gospodarki*” czego dowodem było udzielenie Rosji przez Chiny 2 mld USD pożyczki oraz podpisanie kontraktu na podwojenie dostawy do Chin ropy naftowej. Jednocześnie oświadczone, że oba państwa w trosce o równowagę sił w zakresie kształtowania międzynarodowego bezpieczeństwa będą się sprzeciwiały umieszczeniu przez USA na Alasce elementów tarczy antyrakietowej. Chiny podjęły także temat współpracy w obszarze modernizacji technicznej ChAL-W wyrażając duże zainteresowanie kupnem różnego rodzaju broni i uzbrojenia w tym zwłaszcza myśliwców SU-35.

Niestety w tej sprawie Rosja wykazała daleko idącą wstrzemięźliwość, a na podkreślenie zasługuje to że od 2005r. oba kraje nie podpisały pomiędzy sobą żadnego kontraktu zbrojeniowego.

Afryka była kolejnym etapem podróży zagranicznej Prezydenta Chin. Analitycy sceny politycznej i gospodarczej mówią, że Chiny mają pomysł na Afrykę, lecz niestety Afryka nie pomysłu na Chiny. Pomysł Chin na Afrykę to głównie ekspansja gospodarcza, w tym różnego rodzaju inwestycje. Obecnie chińscy przedsiębiorcy posiadają swoje firmy w ponad 50 krajach Afryki, a tylko w 2012 r. Chiny zainwestowały na tym rynku ponad 2.5 mld USD. Dynamicznie rośnie też handel między Chinami a Afryką która jest traktowana jako istotne źródło ropy naftowej (28 % ogółu dostaw) i różnego rodzaju surowców naturalnych niezbędnych dla dynamicznie rozwijającej się chińskiej gospodarki. Ten rodzaj uprawiania polityki gospodarczej określany jest mianem „dyplomacji surowcowej” która zadaniem ekspertów ukierunkowana jest na gospodarczą kolonizację Afryki a jej formułą realizacyjną jest *„wypychanie z własnej, niewykwalifikowanej siły roboczej w zamian za inwestycje i surowce”*. Taka formuła pomocy rozwojowej jest jedną z wielu przyczyn afrykańskich problemów gdyż Afrykańczycy nauczyli się być profesjonalnymi żebrakami, a surowce energetyczne są zarówno dobrodziejstwem jak i przekleństwem państw z czarnego ładu gdyż ich rabunkowa eksploatacja prowadzi do zahamowania rozwoju innych gałęzi przemysłu na całym afrykańskim kontynencie.

Cały zachodni świat z niepokojem przygląda się rosnącym w siłę Chinom i wciąż nękany jest dylematem czy kraj ten aspiruje do roli globalnego mocarstwa, czy może stanowić zagrożenie dla bezpieczeństwa międzynarodowego w wymiarze politycznym, gospodarczym i militarnym oraz jakie są najistotniejsze zagrożenia dla wewnętrznego i zewnętrznego bezpieczeństwa Państwa Środka? O wielu tych dylematach, problemach i zagrożeniach już wspomniano więc teraz należy dokonać swoistej ich reasumpcji.

Dzisiejsze Chiny to kraj zarazem nowoczesny i starożytny, komunistyczny i kapitalistyczny, bogaty i biedny, reformujący się i opierający się reformom, jednolity i zróżnicowany, represyjny i wolnomyślicielski, konserwatywny i rewizjonistyczny, pasywny i agresywny, zrazem mocny i słaby. Chiny to wielce złożony paradoks.⁶

Jednym z tych paradoksów jest to że jedni mówią iż:

- uczciwość nie jest cechą modelu chińskiej gospodarki,
- dokumenty finansowe często są fałszowane,
- umowy podpisane nikogo do niczego nie zobowiązują,
- wymiar sprawiedliwości jest podporządkowany KPCh,
- korupcji nie udało się ograniczyć i wciąż jest powszechna,
- wartość intelektualna jest naruszana

Inni natomiast twierdzą, że:

- żadne państwo nie ma tak dynamicznie rozwijającej się gospodarki,
- żadne państwo nie ma lepszej polityki gospodarczej niż Chiny
- żadne państwo nie szokuje bardziej swym rozmachem i potencjałem gospodarczym niż Chiny,

⁶ Raport Rady Stosunków Międzynarodowych – Council on Foreign Relations (CFR) – Nowy Jork 2007 r.

– kapitalizm zbudowano w państwie socjalistycznym⁷

Gdy odrzucimy pewne emocje i uprzedzenia to musimy przyznać, że wszyscy mają racje.

Tak widzimy Chiny dziś głównie przez pryzmat ich aktywności na międzynarodowej scenie gospodarczej i politycznej, a jak wyglądają największe zagrożenia dla bezpieczeństwa zewnętrznego i wewnętrznego ChRL.

Formułując założenia polityki zagranicznej Chiny definiują siebie jako regionalnego lidera w kształtowaniu międzynarodowego bezpieczeństwa. Od Bałkanów po Bliski Wschód, Kaukaz, Azję Centralną, Azję Południową aż do Azji Wschodniej występują liczne konflikty i wojny z powodów etnicznych, ekonomicznego zacofania oraz różnicowania kulturowego i religijnego. Chiny wciąż z niepokojem patrzą na wzmacnianie sojuszu amerykańsko – japońskiego do czego dała min. pretekst narastająca sytuacja konfliktowa na Półwyspie Koreańskim która też i dla samych Chiny jest powodem do dużego niepokoju.

By przeciwdziałać tym zagrożeniom i utrzymać pozycję lidera w kształtowaniu regionalnego bezpieczeństwa Chiny zintensyfikowały współpracę regionalną czego efektem było powołanie z inicjatywy Pekinu Szanghajskiej Organizacji Współpracy.

Obecnie w obszarze zagrożeń militarnych chińscy eksperci i stratedzy wojskowi nie przewidują niebezpieczeństwa wojny gdyż żadne z wielkich mocarstw – a tylko takich przeciwników Chiny mogą się obawiać - nie planuje bezpośredniego konfliktu zbrojnego. W obszarze tego rodzaju zagrożeń lokowane są natomiast, wręcz tradycyjnie obawy o:

- rozwój sytuacji na Tajwanie i współpracę militarną USA z Tajwanem – należy tu przypomnieć że chińska konstytucja mówi że Tajwan jest integralną częścią ChRL i w przypadku ogłoszenia przez ten kraj niepodległości Chiny nie zawahają się użyć siły zbrojnej. Społeczeństwo i armia nie zawahają się zapłacić każdej ceny dla całkowitego rozwiązania problemu niepodległości Tajwanu,
- roszczenia terytorialne o wyspy Paracels, Sprytlys, Senakuku
- rozwój sytuacji na Półwyspie Koreańskim. Ewentualny konflikt zbrojny pomiędzy obu państwami koreańskimi w który z pewnością zaangażują się Stany Zjednoczone i Japonia byłby dużym zagrożeniem nie tylko dla bezpieczeństwa regionalnego ale i bezpośrednio dla samych Chin
- militaryzację Japonii,
- ambicje separatystyczne Ujgurów (Region Autonomiczny Xinjiang oraz rozwój sytuacji w Tybecie
- wciąż nierozwiązane spory graniczne z Indiami,
- ingerowanie innych państw w przestrzeganie praw człowieka – każda wypowiedź w tej kwestii jest traktowana jako przejaw hegemonizmu, prowadzenia polityki z pozycji siły oraz ingerowaniem w suwerenność, a tym samym i bezpieczeństwo państwa,
- rozprzestrzenianie się broni konwencjonalnej i masowego rażenia (min. ran, KRLD)

Ponadto Chiny czują się coraz bardziej otaczane przez inne państwa – Republika Korei, Rosja, Japonia, Tajwan, Pakistan, Indie, Wietnam USA,

⁷ A. Brunet, J-P Guichard. *Chiny światowym hegemonem ? Imperializm ekonomiczny państwa środka*. Wydawnictwo Studio Emka 2011

Afganistan – poprzez swoje bazy w kilku państwach tego regionu. To wzbudza określony niepokój i generuje zagrożenie i to nie tylko w wymiarze militarnym. W tym kontekście zdziwiło i wręcz zaniepokoiło władze w Pekinie wystąpienie B. Obamy po jego ponownym wyborze na Prezydenta USA który w jednym ze swoich pierwszych wystąpień definiując założenia przyszłej polityki zagranicznej stwierdził, że będzie ona bardziej niż do tej pory skierowana w rejon Azji i Pacyfiku. Reakcja na te słowa Chin i Rosji była bardzo szybka i sprowadzała się do stwierdzenia że obecność Stanów Zjednoczonych w tym regionie jest historycznie przestarzała a państwa tego regionu mają dosyć instrumentów by własnymi siłami to bezpieczeństwo gwarantować.

W kategorii zagrożeń należy też patrzeć na rozwój sytuacji w strefie przygranicznej pomiędzy Chinami, a Rosją na Dalekim Wschodzie. Tam Chińczycy dokonują swoistej ekspansji gospodarczej, przechodzą na stronę rosyjską, asymilują się z miejscową ludnością, zakładają wspólne przedsiębiorstwa i w ten naturalny sposób przesuwają na niekorzyść Rosji granicę pomiędzy państwami. Moskwa patrzy na to z dużą obawą i niepokojem, a należy przypomnieć że już wcześniej w 1969 r. doszło nad rzeką Usuri do konfliktu zbrojnego pomiędzy Chinami a Związkiem Radzieckim którego pretekstem były właśnie spory graniczne.

Kolejną grupą zagrożeń dla bezpieczeństwa funkcjonowania państwa są zagrożenia o charakterze ekonomicznym wśród których na czoło wysuwają się następujące kategorie problemów i wyzwań jak:

- niestabilność międzynarodowego systemu finansowego,
- zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego i surowcowego rozwijającej się chińskiej gospodarce,
- obawa o zapewnienie międzynarodowych rynków zbytu dla chińskich towarów gdyż są one zasadniczym motorem napędowym rozwoju chińskiej gospodarki.

Głównym zagrożeniem w obszarze bezpieczeństwa wewnętrznego, co artykułują z wielką obawą kolejni liderzy Państwa Środka, są zagrożenia społeczne których egzemplifikacją jest wciąż duża dysproporcja w poziomie życia ludności w poszczególnych prowincjach kraju – bogate południe, biedna północ – oraz głębokie różnice pomiędzy dochodami, i tym samym w standardzie życia ludzi miast i wsi. Jeżeli nierówności dochodowe są zbyt duże to destabilizują porządek społeczny i tym samym generują zagrożenia dla bezpieczeństwa wewnętrznego kraju. Irytuje powszechny protekcyjizm – gunaxi. Uciążliwa dla społeczeństwa jest wewnętrzna migracja zarobkowa. Do wybuchów społecznych już dochodzi z powodu masowych wręcz wysiedleń i eksmisji pod wielkie inwestycje oraz niszczenia środowiska naturalnego. To niepokoi gdyż grozi falą protestów i strajków, a nawet wręcz buntu społecznego, a wszyscy jeszcze pamiętają tragiczne wydarzenia na Placu Tienanmen. Dlatego też w opracowanej jeszcze przez Hu Jintao koncepcji rozwoju harmonijnego społeczeństwa ukierunkowanej na niwelację tych dysproporcji, wywołujących bezpośrednie zagrożenia dla bezpieczeństwa państwa, obecne kierownictwo partii i rządu nadało wysoki priorytet.

Jako specjalną kategorię zagrożeń dla bezpieczeństwa wewnętrznego odbiera się w Chinach interwencję innych państw w przestrzeganie praw

człowieka, oraz aspiracje separatystyczne głównie Ujgurów oraz Tybetańczyków, a za wręcz święty obowiązek uznaje się powrót Tajwanu na łono ojczyzny.

Chińczycy oczekują także zmian politycznych w kraju, w tym min. większej demokratyzacji życia, ograniczenia cenzury i nepotyzmu oraz przywilejów dla urzędników państwowych zarówno na szczeblu centralnym jak i lokalnym, zdecydowanej walki z korupcją. Niestety na to jak na razie się nie zanosi. Przewodniczący chińskiego parlamentu ostatnio powiedział że Chiny nigdy bezpośrednio nie zaakceptują systemu politycznego państw zachodnich i nie wprowadzą systemu wielopartyjnego opartego na trójpodziale władzy i dwuizbowym parlamencie. Jego zdaniem KPCh już teraz z każdym dniem zmienia swój komunistyczny charakter, nabiera coraz więcej cech narodowych i prowadzi Chiny ku świetlanej przyszłości. Tej opinii niestety nie podziela coraz więcej obywateli co może w konsekwencji być przyczyną buntów, strajków i protestów i tym samym istotnym zagrożeniem destabilizującym bezpieczeństwo wewnętrzne państwa

Przedstawiona ewolucja polityki bezpieczeństwa ChRL wskazuje na najważniejsze wewnętrzne i zewnętrzne zagrożenia zarówno w ich retrospektywnym jak i perspektywnym wymiarze. Wyraźnie widać że Chiny od czasu głębokich zmian politycznych zapoczątkowanych przez Deng Xiaoping umiejętnie wykorzystując mechanizmy globalizacji, zbudowały status drugiej w rankingu światowym potęgi gospodarczej. Ten status gospodarczego mocarstwa przełożył się bezpośrednio na tempo rozwoju bezpieczeństwa narodowego oraz na możliwość głębokiej modernizacji i restrukturyzacji Chińskiej Armii Ludowo – Wyzwoleńczej która obecnie jest nie tylko najliczniejszą armią świata ale coraz wyżej plasuje się w rankingu światowych potęg militarnych. By utrzymać wysokie tempo rozwoju gospodarczego kraju i tym samym dynamikę modernizacji chińskich sił zbrojnych władze w Pekinie dużą rolę przywiązują do kształtowania wewnętrznego i zewnętrznego bezpieczeństwa, definiują zagrożenia w tych obszarach i podejmują działania by im skutecznie przeciwdziałać.

Marcin GÓRNIKIEWICZ

Wyższa Szkoła Administracji Publicznej im. Stanisława Staszica
w Białymstoku

CHIŃSKIE DZIAŁANIA PSYCHOLOGICZNE

STRESZCZENIE

Chińskie działania psychologiczne rozwijały się wraz ze starożytną sztuką wojenną. Wybitni stratedzy chińskiej myśli wojskowej jak Sun Zi, Sun Pin, czy Tu Mu zwracali w swoich dziełach wielokrotnie uwagę na szczególne znaczenie działań psychologicznych w prowadzonych wojnach. Dla chińskich generałów prowadzenie operacji psychologicznych było fundamentalnym elementem działań zbrojnych, podobnie jak poprzedzenie tychże działań przeprowadzonym uprzednio rozpoznaniem. Było czymś niepojętym atakowanie wojsk przeciwnika, gdy można było osiągnąć założone cele bez wdawania się w niepotrzebną walkę. Podobnie jak podjęcie działań, które miały na celu odpowiednio osłabić morale i ducha walki strony przeciwnej. Dla porównania Europejskie rycerstwo podczas swoich kampanii w sposób wybiórczy korzystało z metod, które dziś zaliczylibyśmy to działań psychologicznych. W istocie dopiero pod koniec XX wieku zaczęto rozwijać te sposoby oddziaływania, co znalazło swoją kulminację podczas dwóch wojen światowych. Niestety, zarówno Amerykanie, jak i Europejczycy nieustannie podczas swoich operacji psychologicznych popełniali identyczne błędy, jak podczas poprzednich konfliktów. Chińczycy natomiast skrupulatnie obserwowali, analizowali i porównywali z dotychczasowym dorobkiem wypracowując coraz lepsze i skuteczniejsze metody oddziaływania na kondycję psychiczną zasobów ludzkich przeciwnika. Dążyli do tego, aby zrealizować swoje podstawowe cele bez konieczności wdawania się w walkę. Tymi celami było i jest zapewnienie sobie przetrwania i możliwości rozwoju w ramach spójnego konglomeratu państw, co wynosi chińską wizję działań psychologicznych na znacznie wyższy poziom od wizji amerykańskiej, czy rosyjskiej.

Słowa kluczowe: *chińskie działania psychologiczne, chińskie operacje psychologiczne, chińska walka psychologiczna*

WPROWADZENIE

Cywilizacja chińska jako jedna z pierwszych zaczęła stosować działania psychologiczne w ramach prowadzonych operacji zbrojnych. Dorobek wypracowywany w toku prowadzonych działań pozwolił na długoterminowe i wysoce zaawansowane planowanie operacji psychologicznych na wszystkich trzech poziomach: strategicznym, operacyjnym i taktycznym. W artykule zawarte zostały również odniesienia do amerykańskiej metodyki działań psychologicznych. Operacje prowadzone przez grupy działań psychologicznych w Iraku i Afganistanie niestety obfitowały w błędy, których nie powinno być, jeśli uwzględnić chociażby doświadczenia z poprzednich wojen światowych, konfliktu koreańskiego, czy wietnamskiego. Chińczycy natomiast nie tylko bazowali na kilkuset letnim dorobku, ale także z uwagą obserwowali i analizowali euroatlantycką i rosyjską metodykę prowadzenia działań psychologicznych. Obecne wieloaspektowe i wysoce skoordynowane oddziaływanie z wykorzystaniem sił i środków politycznych,

militarnych, ekonomicznych i społeczno-kulturowych mających promować odpowiedni wizerunek Chin nie tylko w umysłach, ale również w sercach innych narodów nie może być dziełem przypadku. Prawdą jest, że Chiny w swojej niezwykle długiej historii nie dążyły do konfliktów zbrojnych, podobnie jak prawdą jest, że Chińczycy cieszyli się niekwestionowanym autorytetem wśród sąsiednich nacji. Po trzech wiekach niebytu Chiński Smok powoli, ale sukcesywnie wraca na swoje dawne miejsce w Azji, a o jego sile nie decydują tylko coraz nowocześniejsze siły zbrojne i dynamicznie rozwijająca się gospodarka, ale wzrastający podziw i szacunek sąsiadów. I prawdopodobnie to na tych, niezniszczalnych wartościach Chińczycy będą budować podwaliny pod przyszłe struktury azjatyckiego bezpieczeństwa regionalnego. Zgodnie z ideą Sun Zi sztuka jest pokonać przeciwnika bez walki, a rozwijając te słowa jeszcze większą sztuką jest uczynić z przeciwnika swojego największego i szczerze oddanego przyjaciela.

Działania psychologiczne są różnie rozumiane, w zależności od źródła i intencji towarzyszących autorom danej definicji. Wieloznaczność, jak i postępująca szybko dezaktualizacja dotychczasowych ujęć terminologicznych przełożyły się na brak jednolitej wykładni omawianego terminu. Niemniej większość z funkcjonujących obecnie definicji posiada pewne cechy wspólne, które zostały wyodrębnione na rzecz zaproponowania uogólnionego ujęcia pozostającego w zgodzie z dotychczasowymi wykładniami, a zarazem odpowiedniego ze względu na potrzeby niniejszego opracowania.

Warto zauważyć, że nierzadko zdarza się, że terminy „działania psychologiczne”, „operacje psychologiczne”, a nawet „walka psychologiczna” bywają stosowane zamiennie. W przypadku dwóch pierwszy terminów stosuje się do nich następującą wykładnię: „(...) wszelka działalność psychologiczna na szczeblach strategicznym i operacyjnym, (...) w odniesieniu do szczebla taktycznego powszechnie stosowany jest termin działania psychologiczne”.⁸ Termin „walka psychologiczna” został natomiast po raz pierwszy zastosowany na amerykańskim gruncie przez dziennikarza Ladislasa Farago, przez który rozumiał on „użycie jakichkolwiek nie-śmiercionośnych środków przeznaczonych do oddziaływania na morale i postawy jakiejkolwiek grupy dla osiągnięcia specyficznych celów wojskowych”. Definicja ta jest tyleż rozbudowana, co mało precyzyjna, a do tego nie odnosi się do wojskowego rozumienia terminu „walka”.⁹ Określeniem „działań psychologicznych” mianem „(...) wszelka działalność psychologiczna (...)” także nie precyzuje omawianego pojęcia.¹⁰ Nieco lepiej

⁸ *Operacje psychologiczne prowadzone przez SZ RP*, Szt. Gen. 1544/2003, Warszawa 2003, s. 8

⁹ Według definicji zawartych w *Słowniku terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, wyd. AON Warszawa 2009, s. 151-152 walka jest rozumiana jako: „(...) kooperacja negatywna przynajmniej dwóch sprawców, z których każdy stara się osiągnąć cel niezgodny z celem drugiego, przy czym wie o działaniu przeciwnika i przeciwdziała mu”; „(bój) to każde bezpośrednie starcie z przeciwnikiem w skali taktycznej. Istotą walki jest zorganizowane w czasie i przestrzeni bezpośrednie oddziaływanie na przeciwnika: fizyczne, psychologiczne, radioelektroniczne lub informacyjne. Podstawowymi rodzajami walki są obrona i natarcie”. Zgodnie z powyższym w świetle definicji przyjętych na gruncie byłych nauk wojskowych, a obecnie nauk o bezpieczeństwie dla zaistnienia walki koniecznym jest starcie między minimum dwoma podmiotami w jednym miejscu i czasie, co oznacza, że w odniesieniu do prezentowanej definicji „walki psychologicznej” L. Farago jej wykładnia mogłaby się prezentować następująco: *użycie jakichkolwiek nie-śmiercionośnych środków przeznaczonych do oddziaływania na morale i postawy żołnierzy i/lub ludności cywilnej przeciwnika dla osiągnięcia specyficznych celów wojskowych*

¹⁰ A. Nowak, *Działania psychologiczne*, wyd. AON, Warszawa 2007, s. 8

prezentuje się definicja użyta w amerykańskim „Słowniku terminów wojskowych” z 1953 roku, w którym „działania psychologiczne” rozumiane były jako „(...) planowe użycie przez naród lub grupę narodów propagandy i określonych środków informacji, skierowane przeciw wrogim, neutralnym i przyjaznym grupom ludności po to, aby wpłynąć na opinię, uczucia, postawy i zachowania w sposób zapewniający osiągnięcie celów narodowych lub koalicyjnych”.¹¹ W definicji tej właściwie ograniczono „działania psychologiczne” do oddziaływania za pomocą „propagandy i określonych środków informacji” nadal jednak, nie wyjaśniając istoty rzeczy, a sprowadzając całość aktywności do użycia ściśle określonych narzędzi wpływu. W podobnym duchu wypowiedział się również M. E. Kriesel określając działania psychologiczne jako „ (...) planowe stosowanie akcji propagandowych prowadzonych w czasie pokoju, kryzysu zbrojnego lub wojny, na ludność i wojska przeciwnika w celu ukształtowania ich opinii, emocji, postaw i zachowań zgodnie z zamiarem nadawcy”.¹² Definicja zawarta w „Polityce prowadzenia operacji psychologicznych przez NATO (MC 402)” i „Doktrynie Operacji Psychologicznych (AJP-3.7)” w znacznej mierze pokrywają się z treścią definicji zawartej w amerykańskim „Słowniku terminów wojskowych” z 1953 r. - „działania psychologiczne to planowe oddziaływanie psychologiczne w czasie pokoju, kryzysu i wojny skierowane do wrogich, przyjaznych lub neutralnych odbiorców, wpływających na ich postawy i zachowania z zamiarem osiągnięcia pożądanego z punktu widzenia prowadzącego je – celów politycznych i wojskowych”.¹³ Podobnie jak w wyżej zaprezentowanych wykładniach zabrakło dookreślenia terminu „oddziaływanie psychologiczne”. Definicja wskazuje czas, miejsce, cel i zamierzone do osiągnięcia rezultaty tychże działań, ale nadal nie odpowiada na zasadnicze pytanie – czym są te działania tzn. czym się różnią od innych rodzajów aktywności? Odpowiedzi na to pytanie udzielili między innymi chińscy stratedzy w swoich koncepcjach prowadzenia działań psychologicznych. W odwołaniu do starożytnej myśli wojskowej Państwa Środka warto przytoczyć następującą premię: „Lepiej jest zaatakować umysł wroga, niż jego ufortyfikowane miasta”.¹⁴ Według chińskich strategów oddziaływanie te dotyczą sfery umysłowej (czyli psychicznej) człowieka. Ta niezwykle prosta i zwięzła koncepcja działań psychologicznych nie tylko wprost ukazuje istotę tej formy aktywności, ale zarazem nie wprowadza zbędnych ograniczeń charakterystycznych dla zachodniej myśli wojskowej (np. ograniczenia do narzędzi jak środki przekazu informacji, ograniczenia co do podmiotu oddziaływań jak ludność cywilna i wojska przeciwnika – gdzie problematycznym staje się prowadzenie działań w stosunku do grup społecznych nie wchodzących jednoznacznie w skład obu tych podmiotów jak np. partyzanci, czy obecnie spopularyzowani terroryści). Zbyt daleko idąca precyzja automatycznie narzuciła przedstawicielom zachodnich koncepcji działań psychologicznych zbyt wiele ograniczeń – częstokroć bazujących na odniesieniach do przepisów poszczególnych systemów prawa krajowego, regulaminów wojskowych czy prawa międzynarodowego. O aktualności przytoczonej wyżej sentencji starożytnych strategów świadczyć może zaadoptowanie ich dorobku na

¹¹ *Dictionary of US Army Terms*, SR 320-5-1, wyd. Department of Army, November 1953

¹² A. Nowak, *op. cit.*, s. 9

¹³ *Regulamin działań psychologicznych wojsk lądowych*, DWLąd. Wewn. 16/2002, Warszawa 2002, s. 5

¹⁴ J. Lianmeng, *Chuantong Xinlizhan Rengyou Yongwu Zhi Di* (ang. *Traditional Psychological Warfare Still Has Applications*), Jiefangjun Bao (*Liberation Army Daily*) (15 October 1996), 6

rzecz nowoczesnej koncepcji prowadzenia działań psychologicznych Państwa Środka.

Tradycja prowadzenia operacji psychologicznych sięga początków cywilizacji chińskiej w dorzeczu rzeki Jangcy. Ze względu na niespokojny czas przepełniony rozlicznymi konfliktami zbrojnymi wynikającymi z konieczności prowadzenia obrony przed nieprzyjaciółmi z zewnątrz oraz tłumieniem rewolt wewnętrznych chińscy generałowie uświadomili sobie, jaką wartość ma utrzymanie w nienaruszonym stanie własnego potencjału zbrojnego. Wobec licznych wrogów zewnętrznych, jak i wewnętrznych częstokroć nie było możliwym prowadzenie działań wojennych na kilku frontach, albo też prowadzenie tychże działań bez końca – raz z jednym przeciwnikiem, a za chwilę z drugim.¹⁵ Koniecznym stało się wypracowanie narzędzi prowadzenia walki, które w możliwie najmniejszym stopniu obniżałyby własny potencjał militarny, a zarazem skutecznie oddziaływały na przeciwnika. U chińskich zasad starożytnej sztuki wojennej, jak – „Szczystem umiejętności jest pokonanie przeciwnika bez walki” Sun Zi, „Gdy armia wymaszeruje za granicę, w kraju pustoszeje skarbiec” Li Quan, czy „Pierwszą z reguł wojskowych jest niechęć do wojny” Sun Pin – legły pragmatyczne fundamenty.¹⁶ Zaczęto rozważać w jaki sposób wpływać na wroga, aby zniechęcić go do podejmowania działań zbrojnych lub odwieść od obrony. Świadomość przydatności ludności cywilnej w napędzaniu gospodarki, a tym samym zapewnianiu środków niezbędnych do prowadzenia skutecznej ofensywy lub defensywy przełożyła się na kilka zasad, które znalazły zastosowanie w starożytnych działaniach psychologicznych.¹⁷ Nie bez znaczenia było również zabieganie o pozyskanie żołnierzy przeciwnika, jako nierzadko wyszkolonych i doświadczonych wojowników, których korzystniej było zatrudnić, niż z nimi walczyć, tym samym wytracając własne siły. Znalazło to odzwierciedlenie chociażby w poniższych zaleceniach starożytnych mistrzów: „O wszystkich żołnierzach wziętych do niewoli trzeba się troszczyć wielkodusznie i szczerze, aby dali się nam spożytkować” Zhang Yu oraz „Jeńców traktuj dobrze i dbaj o nich. Znaczący to zwyciężać wroga i powiększać przez to własne siły” Sun Zi.¹⁸ Powyższa filozofia wybiegała znacznie poza poziom prowadzenia bitew i dotyczyła również działań na poziomie strategicznym, czego przykładem mogą być słowa mistrza Sun „Na ogół lepiej tak prowadzić wojnę, aby zdobyte wrogie państwo zachować bez uszczerbku. Zniszczenie go jest gorszym rozwiązaniem”.¹⁹

Wiele informacji można znaleźć w opracowaniach poświęconych Moshuh Narnren,²⁰ która to organizacja działająca w starożytnych Chinach, poza bogatym doświadczeniem we wszelkiego rodzaju operacjach o charakterze specjalnym, sztuce szpiegostwa rozwijała także sztukę „szturmowania bram umysłu” czyli działań, które dzisiaj określamy mianem psychologicznych.²¹ Według Moshuh Narnren przejęcie kontroli nad umysłem człowieka, przypominało zdobywanie fortecy, która jest chroniona przez bariery ochronne. Umysł nazywano również

¹⁵ W. Rodziński, *Historia Chin*, wyd. ZNIO, Warszawa 1974, s. 35-58, 76-87, 126-158

¹⁶ Sun Zi, *Sztuka Wojenna*, wyd. Etiuda, Kraków 2011, s. 36

¹⁷ W. Rodziński, *op. cit.*, s. 35-39

¹⁸ Sun Zi, *op. cit.*, s. 33-34

¹⁹ Tamże, s. 36

²⁰ The Korean Hwarang Material Arts, Federation, <http://www.hwarangmulsul.org/HWARANG-HISTORY.html>, 01.03.2013

²¹ H. Lung, *Dziewięć świętyń śmierci Ninja*, wyd. Bellona, Warszawa 2009, s. 28-29

w kontekście tychże działań „Miastem o Dziewięciu Bramach”, które to bramy stanowiły otwory w ciele człowieka (oczy, uszy, nos, usta, cewka moczowa i odbył). Człowiek poprzez tak rozumiane otwory według Moshuh Nanren wchodził w interakcje z otoczeniem, odbierał bodźce, a to z kolei przekładało się na określone interpretowanie napływających z zewnątrz informacji i odpowiednie do wzorców interpretacyjnych wyrażanie myśli lub odczuwanie przyjemności.

Moshuh Nanren w istocie opisali ten sam mechanizm, który kilka tysięcy lat później G. Hofstede określił jako zaprogramowanie umysłowe, z wykorzystaniem wzorców myślenia, działania i odczuwania emocjonalnego. Według starożytnych, aby opanować umysł człowieka, należało sforsować tylko jedną z tych „bram”. Przykładowo rozpowszechnianie plotek z zamiarem wywołania określonego zdarzenia było „atakami na uszy”, a intryga seksualna to „atak na cewkę moczową”. Wszelkie działania jednak były poprzedzone gruntownym przeprowadzonym rozpoznaniem, którego celem było ustalenie słabych punktów (bram), aby przejść do działań ukierunkowanych na przejęcie kontroli, czy likwidację przeciwnika z przeprowadzeniem „ataku” na ustalone uprzednio „najslabsze bramy”. W ramach organizacji działały osoby, które specjalizowały się tworzeniu profili osobowościowych i psychologicznych, a następnie układaniem taktyki oddziaływania na wyznaczone osoby lub grupy osób. Przykładowo powyższe dwie fazy mogły być realizowane w następujący sposób:

- zrozumienie sposobu myślenia ofiary (np. przekonania, wartości, nastawienie do innych osób, życia itd.), zlokalizowanie słabości w ramach utrwalonych powiązań z tym sposobem myślenia
- fałszowanie sposobu postrzegania otaczającej rzeczywistości (interakcje informacyjne między ofiarą, a otoczeniem zewnętrznym), co ma wprowadzić nieufność do fundamentów w życiu ofiary np. określonych osób, instytucji, wartości itp., a co za tym idzie utrwalanie niepewności siebie u ofiary – tzw. *kiai-shin-jutsu* (pol. *krzyczenie w głąb cudzego umysłu*)
- pogłębienie stanu zagubienia lub wprowadzenie nowych fundamentów, zgodnie z założonymi celami (kontrola, obezwładnienie lub likwidacja)

Warto również krótko omówić kilka utrwalonych w starochińskiej myśli działań psychologicznych taktyk działania, które później zostały zaadoptowane i rozwinięte na gruncie japońskim. Ze względu na niemożność dotarcia bezpośrednio do źródeł chińskich opisujących te taktyki, ich nazwy zostały przytoczone w języku japońskim.²²

Ekkyo – określanie kolejności narodzin i ustalania na tej podstawie stosunków z innymi ludźmi, głównie z bliskimi krewnymi. Wiedza o więziach emocjonalnych między członkami rodziny pomaga ustalić słabe punkty i wykorzystać je do „wytrącenia z równowagi” i naruszenia „osobistej sfery spokoju”

Jujushin – taktyka wywodząca się z buddyzmu shingon, zgodnie z którą wykorzystuje się wiedzę o dziesięciu poziomach zrozumienia i funkcjonowania, co pozwala podzielić ludzi na dziesięć kategorii. Każda z kategorii ma swoje mocne i słabe strony, a także ustalony sposób myślenia. Taktyka ta miała służyć ustaleniu profilu psychologicznego i wbrew pozorom była wysoce skuteczna.

²² H. Lung, Ch. B. Prowant, *Mroczna wiedza, Podręcznik manipulacji umysłami*, wyd. Helion, Gliwice 2008, s. 22-23

Junishi-do-jutsu – Wykorzystanie starochińskiej wiedzy astrologicznej, do określenia temperamentu, najsłabszego dnia w ciągu roku, gdy będzie podatny na atak bezpośredni (fizyczny) lub pośredni (psychologiczny). Po sporządzeniu astrologicznego profilu układano odpowiednią metodykę działania zwaną *kiai-shin-jutsu*.

Metody *kiai-shin-jutsu*

In-yo-jutsu – wywołanie niepewności poprzez wykreowanie zwątpienia w samego siebie, we własne siły i motywowanie do nieufności wobec ludzi z otoczenia zewnętrznego. Ustalone wartości i więzi zaufania przestają istnieć, a więc zostaje zakłócona równowaga *jīn-jang*, a dotychczasowe postrzeganie otaczającej rzeczywistości jako czarno-białej traci rację bytu.

Amettori-jutsu – metoda tzw. „słomianego człowieka”, której nazwa wzięła się od wykonywania słomianych kukieł, aby podczas bitwy zmylić przeciwnika, co do właściwej dyslokacji lub ilości własnych wojsk. W przypadku działań psychologicznych, pod tą nazwą kryją się wszystkie metody dezinformacji.

Gojo-goyoku – metoda tzw. „teorii pięciu pierwiastków”, mająca swoje oparcie w chińskich wierzeniach w świat składający się z pięciu pierwiastków: ziemi, powietrza, ognia, wody i pustki. W każdej chwili może dominować tylko jeden z nich, któremu odpowiada dokładnie jeden przeciwny. W przypadku tej metody odnosi się ona do wykorzystania wiedzy o pięciu uczuciach mających wpływ na życie człowieka, czyli wykorzystaniu w prowadzonych działaniach psychologicznych interakcji zachodzących pomiędzy różnymi stanami emocjonalnymi.

Jomon-jutsu – metoda wykorzystywania określonych słów, zwrotów, fraz w taki sposób, aby manipulować tokiem myśli i emocjami człowieka, aktualnie jej odpowiednikiem w ramach metodyki perswazji i manipulacji jest tzw. „czarna retoryka”²³ lub prościej „język perswazji”

Yugen-shin-jutsu – metoda bezpośredniego i pośredniego oddziaływania na podświadomość człowieka poprzez wykorzystywanie technik hipnotycznych, w tym sugestii podprogowych

Kyonin-no-jutsu – metoda wykorzystywania przesądów, idei, poglądów, zasad religii, w które wierzy ofiara

Osoby zajmujące się na co dzień działaniami psychologicznymi, czy to w siłach zbrojnych, organach bezpieczeństwa wewnętrznego, marketingu, czy polityce dostrzegają zapewne, że wiele z przedstawionych wyżej metod jest wykorzystywanych do tej pory. Właściwie jedyne, z czego się z oczywistych przyczyn współcześnie nie korzysta, to tworzenie profili osobowościowych w oparciu o określony system wierzeń (np. astrologicznych). Oczywiście Moshuh Nanren świadomości zagrożeń wynikających z efektywnie prowadzonych działań psychologicznych np. względem cesarza, którego chronili, lub członków ich organizacji, opracowali także metodykę obrony przed tego rodzaju, wrogą aktywnością. Moshuh Nanren rozumieli, że sama świadomość, to za mało, aby mieć szansę na skuteczne obronienie się przed tego rodzaju zabiegami. Należy stale pracować nad własną „barierą ochronną”, czy mówiąc językiem starożytnych „wzmacniać bramy umysłu”.

²³ K. Bredemeier, *Czarna retoryka, Siła i magia języka*, wyd. Studio Emka, Warszawa 2007, s. 7-16

Pierwszy etap treningu, który określano jako *seishinshugi* (pol. *umysł ponad ciałem*) polegał na zlokalizowaniu i pozbyciu się blokad psychicznych i mentalnych (uprzedzeń, nierozwiązanych problemów, wątpliwości, fobii).²⁴ Starożytni postrzegali te blokady (np. w postaci fobii przed pajakami, wysokością, ogniem) jako utrwalone w podświadomości błędy w interpretacji rzeczywistości, czy używając języka G. Hofstede – błędy w zaprogramowaniu umysłowym.²⁵ Zwracano dużą uwagę na to, aby w sytuacjach krytycznych nigdy nie poddawać się zwątpieniu, gdyż powoduje to obniżenie poziomu determinacji do przetrwania lub wykonania określonego zadania. W ramach *seishinshugi* doskonalono tzw. technikę nieskazitelного umysłu czyli *makoto*. Był to drugi etap treningu. Technika ta miała pomóc w osiągnięciu stanu zrównoważonej jaźni pozwalającej zachować spokój w każdej nawet, nawet najcięższej sytuacji. Zarówno Moshuh Nanren, jak i spadkobiercy ich spuścizny czyli klany *Shinobi* czyli w poczuciu ciągłego zagrożenia życia, co spowodowało konieczność wypracowania technik nie tylko pozwalających na normalne funkcjonowanie w ekstremalnych warunkach, ale przede wszystkim wysoce skuteczne realizowanie zleconych zadań. Technika *makoto* składała się z dwóch elementów: rozwijania świadomości (*haragei*) i zdolności przystosowania (*rinkioken*).

Rozwijanie świadomości polega w pierwszej fazie na wyostreniu pięciu podstawowych zmysłów (wzroku, słuchu, smaku, powonienia, dotyku), aż do momentu, w którym mogą dostrzec zmiany w wadze innego człowieka, zmiany w modulacji głosu, mikro-wibracje podczas kontaktu bezpośredniego (np. podanie dłoni). Zmysły nie tylko ze sobą współgrają, ale współpracują w zintegrowanym odbiorze rzeczywistości. Wówczas według wiedzy starożytnych uaktywniał się szósty zmysł, który nazwali zmysłem świadomości²⁶. Współpraca wszystkich zmysłów miała pozwalać na odbieranie najłżejszych zmian w tonacji barw, dźwięku, czy stanów emocjonalnych ludzi z „przeczuwaniem” ich zamiarów łącznie. Zdolność przystosowania natomiast dotyczyła treningu rozwijającego umiejętność kreatywnego myślenia – również w sytuacjach ekstremalnych. Celem było wykształcenie zdolności do nieliniowego postrzegania otaczającej rzeczywistości, a w połączeniu z wyostrzonymi i współpracującymi zmysłami miało to służyć znajdowaniu rozwiązań wykraczających poza myślenie według utrwalonych w danej społeczności schematów kulturowych. Z jednej strony trening ten pozwalał na uprzednie wykrycie zagrożeń bezpośrednich (fizycznych) i pośrednich (psychologicznych), a z drugiej pozwalał zareagować elastycznie w stosunku do rodzaju i potencjału danego zagrożenia. Jednym z elementów takiego ćwiczenia była powszechnie znana medytacja zen, niesłusznie kojarzona z osiąganiem wewnętrznej harmonii i spokoju. W istocie regularne praktykowanie zen służyło wytłumieniu wszelkich uczuć i emocji, gdyż miało zmierzać do wyzbycia się wszelkich blokad, aby móc następnie rozwijać zmysły. Jeżeli padał rozkaz likwidacji konkretnej osoby lub grupy osób, to wyznaczeni do wykonania zadania ludzie nie mogli się w ostatniej chwili zawahać, a więc nie mogli kierować

²⁴ Y. Shin'ichi, *Theosophy and Buddhist Reformers in the Middle of the Meiji Period*, Japanese Religions, vol. 34 (2), s. 119-131

²⁵ G. Hofstede, G. J. Hofstede, *Kultury i organizacje*, wyd. Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2007, s. 15-19

²⁶ A. Kim, *Umysł Ninja*, wyd. Dom Wydawniczy Rebis, Poznań 1993, s. 9-19; A. Kim, *Żelazne ciało ninja*, wyd. Medium, Konstancin-Jeziorna 2007, s. 19-39

się emocjami. Podobnie było w przypadku prowadzenia operacji psychologicznej, której celem było doprowadzenie do samobójstwa konkretnej osoby lub wywołanie wojny domowej. *Seishinshugi*, służyło zarówno Moshuh Nanren w celach ofensywnych, jak i defensywnych.

Pułkownicy Wang Xiangsui i Qiao Liang w swojej pozycji „Nieograniczona Walka” wydanej w 1999 roku wskazali, że Chiny jako państwo o dużo niższym poziomie rozwoju technologicznego (z naciskiem na sferę militarną) w porównaniu do Stanów Zjednoczonych ma jednak wiele możliwości pokonania supermocarstwa.²⁷ Kluczem ma być innowacyjność w poszukiwaniu nowatorskich środków prowadzenia walki na wszelkich polach aktywności międzypaństwowej, w tym w ramach operacji psychologicznych. Obaj oficerowie dostrzegli korzyści wynikające z oddziaływania na wartości kulturowe ludności cywilnej w taki sposób, aby promować chińską kulturę, system polityczny i gospodarczy jako efektywniejsze, niż panamerykańskie. W ten sposób, zyskując sobie poparcie społeczeństwa innych państw (w tym USA) docelowo można wspierać proces kształtowania systemu wartości nowych pokoleń, co w przypadku objęcia przez owe pokolenia władzy politycznej w ich krajach może zaowocować zacieśnieniem więzów polityczno-gospodarczej współpracy z ChRL, a w efekcie izolacją Waszyngtonu na arenie międzynarodowej.²⁸ Nie jest to jednak koniec, bo jednocześnie oddziaływanie na społeczeństwo amerykańskie (co jest jednak trudniejsze ze względu na panujący szacunek dla odmienności kulturowej przy jednoczesnym, silnym poczuciu obywatelskiej przynależności i lojalności względem Stanów Zjednoczonych), także mogłoby zmierzać do wzmacniania pro-chińskiego lobby. W optymistycznym założeniu po upływie kilku lub kilkunastu dekad mogłoby się okazać, że Pekin przejął wiodącą rolę w świecie, dzięki zadbania o pozyskanie międzynarodowej aprobaty dla swojej przywódczej roli. Inny przykład zastosowania niekonwencjonalnych rozwiązań w prowadzonej walce to wykorzystanie mniejszości chińskich w innych państwach do przeprowadzania działań o charakterze militarnym, w myśl zdania wyrażonego przez twórców omawianej pozycji, że każdy Chińczyk, niezależnie od miejsca zamieszkania jest potencjalnie żołnierzem ChALW.²⁹ Z jednej więc strony oddziaływanie psychologiczne dotyczy żołnierzy i ludności cywilnej innych państw, a z drugiej również własnych obywateli. Można zadać pytanie o zasadność takiego podejścia w kontekście przedstawionych definicji działań psychologicznych. Jeśli jednak rozważymy, że działania psychologiczne dotyczą oddziaływania na sferę umysłową ludzi w celach wojskowych, to wówczas nie będzie istotnym czy oddziałujemy na własnych, czy obcych żołnierzy/ludność cywilną, ale to, czy dzięki temu osiągniemy zamierzone do realizacji cele wojskowe. Już starożytni dostrzegli wartość płynącą z odpowiedniego oddziaływania na własnych żołnierzy.

W rozstawionym pomniku chińskiej myśli wojskowej *Sześciu Sztukach Wojennych* wyrażono radę utrzymywania w ramach 72-osobowego oddziału wyspecjalizowanej 19-osobowej grupy odpowiedzialnej za oddziaływanie psychologiczne na pozostałych członków tegoż oddziału. Poważając się na użycie współczesnej terminologii moglibyśmy określić tę grupę mianem

²⁷ Q. Liang, W. Xiangsui, *Unrestricted Warfare*, wyd. PLA Literature and Arts Publishing House, Beijing 1999, s. 1-5, 84-114

²⁸ M. Leonard, *Zrozumieć Chiny*, wyd. Nadir, Warszawa 2009, s. 186-199

²⁹ Q. Liang, W. Xiangsui, *op. cit.*, s. 124-152

wewnętrznej sekcji PSYOP. Pięciu żołnierzy z tej grupy odpowiadało za umacnianie ducha walki (wiary we własne siły) w całym oddziale, czterech prowadziło działalność kontrwywiadowczą ukierunkowaną na neutralizowanie wrogich działań w oddziale (neutralizowanie szpiegów, demotywujących do dalszej walki plotek itp.) ośmiu kolejnych zajmowało się działalnością rozpoznawczą ukierunkowaną na poznanie zamiarów i intencji przeciwnika, a ostatnich dwóch członków grupy miało za zadanie wprowadzać niepokój w oddziałach przeciwnika z wykorzystaniem wiedzy o wyznawanych przez żołnierzy wroga przesadach i wierzeniach. Warto odnotować, że członkowie owej grupy stanowili 26% składu osobowego, co najdobitniej pokazuje zrozumienie dla znaczenia efektywnie prowadzonych działań psychologicznych – zarówno w stosunku do własnych żołnierzy, jak i wojsk przeciwnika. Słowem uzupełnienia warto także dodać, że wydawano wówczas także specjalne podręczniki dla dowódców, które zawierały wskazania dotyczące wykrywania i przeciwdziałania obniżania się morale u własnych podwładnych.

W nawiązaniu warto można dostrzec, że celem tak rozumianych działań psychologicznych (jako szerokiego spektrum różnorodnych aktywności) – zarówno w starożytności, jak i we współczesnych Chinach - jest skłonienie żołnierzy i ludności cywilnej do zachowania się w zaplanowany uprzednio sposób. W podobny sposób rozumieją oddziaływanie psychologiczne specjaliści od tzw. wpływu społecznego i perswazji sprzedający swoje usługi w polityce i biznesie. Duże pieniądze jakie inkasują za swoje usługi przekładające się w następstwie na odpowiednio wysokie wskaźniki efektywności (ekonomicznej/politycznej) są najlepszym przykładem praktycznego wymiaru sformułowanych przez nich definicji.

Według zarówno K. Hogana, D. Lakhaniego, (czy R. Basu) będących światowej klasy specjalistami w omawianej dziedzinie „perswazja” (czyli innymi słowy oddziaływanie psychologiczne) to nic innego jak sztuka wywierania wpływu na innych ludzi, w taki sposób, aby zachowali się w sposób określony przez perswadującego.³⁰ D. Lakhani powołując się na definicje zawarte w słowniku „American Heritage Dictionary” wskazuje na różnice między manipulacją, a perswazją. Manipulacja to „sprytne i nieszczerze zarządzanie, mające na celu osiągnięcie korzyści przez manipulującego”, gdzie korzyści osiąga tylko manipulujący. Perswazja natomiast to „skłanianie do podjęcia określonych działań lub przyjęcia czyjegoś punktu widzenia, przy wykorzystaniu argumentacji, rozumowania lub prośby”.³¹ W obu przypadkach jednak wywierany jest wpływ, a jedyna różnica polega na tym, kto osiąga korzyść. Z chińskiego punktu widzenia przejście kontroli nad umysłem przeciwnika docelowo nie ma zmierzać do jego unicestwienia, a raczej wzmocnienia i rozwoju, jako cennego elementu wspierającego potęgę Państwa Środka.³² W tym ujęciu podejście to będzie bliższe perswazji. K. Hogan i R. Basu również zgodzili się z tym, że techniki wpływania na ludzi powinny być stosowane w zgodzie z zasadami etyki i obopólnego osiągania korzyści, niemniej przestrzegają, że jest możliwym zastosowanie ich tylko dla

³⁰ K. Hogan, *Perswazja, Psychologiczne taktyki wywierania wpływu*, wyd. HELION, Gliwice 2007, D. Lakhani, *Perswazja*, wyd. HELION, Gliwice 2007, R. Basu, *Czarna księga perswazji*, wyd. HELION, Gliwice 2009

³¹ D. Lakhani, *op. cit.*, s. 25-26

³² Sun Zi, *op. cit.*, s. 34

zaspokojenia egoistycznych potrzeb perswadującego.³³ Oznacza to, że oba te terminy sprowadzają się do metodyki skutecznego wpływu na innych ludzi, a jednym co je różni są intencje oddziaływującego. Niezależnie od rozważań na gruncie moralnym i etycznym, praktycy w stosowaniu oddziaływania psychologicznego bez wątpienia są zgodni, co do jednego – oddziaływanie te ma na celu wpłynięcie na odbiorców komunikatu w taki sposób, aby podjęli działania zgodne z wolą perswadującego.

W formach bardziej zaawansowanych zmierza się nie tylko do zachowania się w określony sposób członków grupy objętej oddziaływaniem (żołnierzy/ludności cywilnej), ale także do przyjęcia przez członków tej grupy z góry założonych wzorców myślenia, zachowania i odczuwania emocjonalnego (tzw. dywersja polityczna określana również jako ideologiczna).³⁴ Ta druga forma była rozwijana w państwach byłego bloku socjalistycznego (w tym przez Chińską Republikę Ludową).³⁵ Zgodnie z powyższym działania psychologiczne przestają być ograniczone do ściśle wyselekcjonowanych rodzajów i środków oddziaływania. W tym ujęciu nie ma ograniczeń do narzędzi służących wywołaniu pożądaných zmian w sferze umysłowej przeciwnika, a jedyne ograniczenie dotyczy celu. Przykładowo starcie zbrojne również wywrze określone skutki w sferze psychicznej żołnierzy obu stron, ale jego celem jest unicestwienie lub obezwładnienie przeciwnika. W oczywisty sposób częstokroć można łączyć oddziaływania bezpośrednie (fizyczne) z oddziaływaniem psychologicznym np. rozbijając główne siły przeciwnika i wywierając tym samym presję na pozostałe oddziały, aby zmotywować ich członków do poddania się lub ucieczki.

Tradycja rozumienia działań psychologicznych jako szeroko rozumianej metodologii oddziaływania na sferę psychiczną człowieka (zarówno własnych, jak i obcych zasobów ludzkich) przetrwała i ewoluowała także na gruncie Chińskiej Republiki Ludowej. Do 1978 roku w większości działania te były ukierunkowane na kreowanie odpowiadających Pekinowi wzorców myślenia, działania i odczuwania w chińskim społeczeństwie (a szczególnie w armii i aparacie partyjnym, co *nota bene* za rządów Jiang Zemina okazało się nie do końca skuteczne, gdyż głównym powodem wstępowania w szeregi KPCh młodego pokolenia okazały się nie względy ideologiczne, a możliwość osiągania osobistych korzyści).³⁶ Wówczas też powstała idea silnego promowania komunistycznej wersji nacjonalizmu chińskiego jako elementu ideologicznego mającego szansę na aktywny udział młodych ludzi w budowaniu silnych Chin. Ta nowa wersja nacjonalizmu odwoływała się do tradycji i historii chińskiego imperium, podkreślano dumę z przynależności do nacji Hanów, łącząc te wartości z przewodnią rolą KPCh, której przywódcy zapewnili Państwu Środka pomyślność i silną pozycję na arenie międzynarodowej. Innymi słowy odzyskali dla wszystkich Chińczyków dumę i przynależne Chinom miejsce w międzynarodowej społeczności. Idea ta została pięknie połączona ze wzrostem gospodarczym i rozwijaniem potencjałów militarnego, ekonomicznego, politycznego i społeczno-kulturowego wskazując na KPCh, jako sukcesywnie dążącą do zapewniania Chinom przewodniej roli w świecie. Promowanie takiego podejścia pozwala w logiczny sposób (historycznie, społecznie, kulturowo

³³ K. Hogan, *op. cit.*, s. 13-15 i R. Basu, *op. cit.*, s. 18-20

³⁴ M. Laprus, *Leksykon wiedzy wojskowej*, wyd. MON, Warszawa 1979, s. 102

³⁵ M. Leonard, *op. cit.*, s. 199-209, 227-239

³⁶ J. Fenby, Chiny, *Upadek i narodziny wielkiej potęgi*, wyd. Znak, Kraków 2009, s. 862-868

i pragmatycznie) uzasadnić wiodącą rolę partii w Chinach, a także wskazać jej przywódców jako fundament dalszej ekspansji i rozwoju Państwa Środka. Z punktu widzenia działań psychologicznych jest to idealna kombinacja wielu diametralnie różnych wartości połączonych na rzecz bardzo silnego oddziaływania na sferę emocjonalną i zdroworozsądkową (podświadomą i świadomą) Chińczyków celem pozyskania ich aktywnego uczestnictwa we wspólnym budowaniu lepszego jutra. Zarazem im bardziej międzynarodowy sukces Chińskiego Smoka będzie utożsamiany przez mieszkańców Państwa Środka z kierowniczą rolą KPCh, tym jej „zakotwiczenie” mentalne będzie silniejsze.

Chińskie operacje psychologiczne wyszły jednak znacznie poza oddziaływanie na własne społeczeństwo, którego stopień zaangażowania bezpośrednio wpływa na szybkość i solidność rozwoju chińskiego imperium. Począwszy od 1978 roku (a faktycznie w mniejszej skali praktycznie od lat 50 XX wieku) rozpoczęła się także intensywna ekspansja chińskiego modelu kulturowego w innych państwach świata (głównie w Europie, Ameryce Północnej i Południowej oraz Afryce). Celem było takie wpłynięcie na proces kształtowania się młodych pokoleń, aby pozyskać ich przychylność dla chińskiej polityki zagranicznej, a docelowo pozyskać zrozumienie (a tym samym również uznanie) dla przyszłej, wiodącej roli Pekinu na świecie. W ten sposób zrealizowano by odwieczną zasadę chińskich działań psychologicznych mówiącą, że lepiej jest zdobyć umysł przeciwnika, niż pokonać go w walce. Wówczas nie tylko zyskuje się oddanego sojusznika, co wspiera i wzmacnia własne siły, ale nadto zyskuje się dostęp (kontrolę) do obcych zasobów bez żadnych strat własnych. Jest to kwintesencja słów najslawniejszego chińskiego stratega „Sztuką nie jest wygrać w stu bitwach, ale pokonać przeciwnika bez walki”.³⁷

Można zadać sobie pytanie, jak przedstawiony wyżej poziom strategiczny (globalny) oddziaływań psychologicznych przekłada się na potencjalne starcie zbrojne. Po pierwsze wewnętrznie zmotywowani żołnierze cechują się znacznie wyższą skutecznością bojową, niż ci, którzy walczą z przymusu (z rozkazu, za pieniądze itp.). Po drugie możliwym jest pozyskanie ofiarności własnego społeczeństwa na rzecz toczonych działań zbrojnych, co w przypadku działań ofensywnych ułatwia przestawienie produkcji na tryb wojenny, a w przypadku działań defensywnych umożliwia zorganizowanie odpowiednio skutecznej obrony terytorialnej (nawet jeśli będzie to inicjatywa w części oddolna i nie do końca zintegrowana, z zastrzeżeniem, że aktualnie chińska Obrona Terytorialna oparta na rezerwach kadrowych stanowi integralny element Obrony Narodowej o odpowiednio wysokim poziomie efektywności).³⁸ Po trzecie żołnierze strony przeciwnej mogą być łatwym obiektem dla działań mających na celu demotywować ich do prowadzenia walki (w przypadku, gdyby darzyli naród chiński przez wybuchem konfliktu uznaniem lub sympatią), a tym samym obniżać ich skuteczność bojową. W ekstremalnych przypadkach mogłoby być tak, że większym zaufaniem darzono by informacje przekazywane oficjalnie przez stronę chińską (np. poprzez Internet, medialne środki przekazu, rzuty ulotek itp.) niż oświadczenia własnych władz. Po czwarte pozytywne nastawienie ludności

³⁷ Sun Zi, *op. cit.*, s. 36

³⁸ *China's National Defense in 2010*, Information Office of the State Council, The People's Republic of China, March 2011, Beijing, V National Defense Mobilization and Reserve Force Building

cywilnej do Chin mogłoby zostać wykorzystane w działaniach psychologicznych mających na celu wywołanie antywojennych protestów społecznych w państwach przeciwnika. Niechętnie wojnie społeczeństwo również nie angażowało by się zbyt aktywnie w przemysł zbrojeniowy własnego państwa, co w skrajnych przypadkach mogłoby nawet prowadzić do aktów sabotażu w procesie produkcji na rzecz wojny. Stworzenie tzw. piątej kolumny nawet tylko z części rdzennej ludności przeciwnik a byłoby bez wątpienia prawdziwym majstersztykiem działań psychologicznych. W przekonaniu autora warto byłoby zarysować potencjalne możliwości wykorzystania uskutecznianego od dekad oddziaływania psychologicznego w czasie pokoju na społeczeństwa innych państw podczas konfliktu, aby móc zaprezentować doraźne (taktyczne i operacyjne) metody prowadzenia omawianego rodzaju aktywności w stosunku do żołnierzy przeciwnika.

Katalog metod możliwych do wykorzystania na dwóch wyżej wymienionych poziomach na bazie zgromadzonych źródeł nie wydaje się odbiegać od metod stosowanych przez inne armie świata. Jedyna różnica polega na ich skuteczności. Jeżeli przeciwnik zawczasu (w okresie pokoju) będzie oddziaływał za pomocą różnych środków przekazu (mediów, wspólnych konferencji, warsztatów, wyjazdów studyjnych, operacji pokojowych, wsparcia przedsiębiorców, współpracy akademickiej, darmowych przedszkoli itp.) na młode pokolenia innych społeczeństw, a dzięki temu „zaszczepi” im odpowiednie wzorce zachowań, myślenia i odczuwania – głównie na poziomie podświadomym, to w przyszłości skuteczność oddziaływania na sferę umysłową członków tych społeczeństw będzie znacznie wyższa, niż w przypadku ludzi uprzednio nieprzygotowanych podświadomie na odbiór tychże komunikatów. Przykładowo, jeżeli zostaną zrzucone ulotki, na których pojawią się symbole, kolory i treść (odpowiednio sformułowane zwroty) niedostosowane do wartości kulturowych ludzi, do których będą skierowane to ich skuteczność również będzie adekwatnie niższa (liczne przykłady z Afganistanu i Iraku).³⁹ Jeżeli będą dostosowane to ich skuteczność wzrośnie do poziomu środków oddziaływania stosowanych przez członków rodzimej propagandy wychowanej w tym samym kręgu kulturowym. Natomiast, w przypadku, gdy organy działań psychologicznych przez kilkadziesiąt poprzednich lat wychowywały sobie kolejne pokolenia kodując odpowiednie wzorce (np. reakcje emocjonalną na odpowiednią kombinację barw, symboli, słów itp.) oraz znając dobrze kulturę danej społeczności i w efekcie zostaną zrzucone ulotki ściśle oddziałujące na ten system wartości – to skuteczność bez wątpienia będzie wyższa, niż lokalnych organów propagandy. Komunikat nie tylko zostanie zrozumiany zgodnie z intencjami twórców takiej ulotki, ale natychmiast zostanie zaadoptowany, jeśli nie na poziomie świadomym, to podświadomym, co w konsekwencji nieubłagane i tak przeniknie do świadomości odbiorców komunikatu.⁴⁰

Wyżej przedstawiona wizja możliwości zastosowania oddziaływania psychologicznego nie została opisana w żadnym źródle, z jakim autor się zetknął, a jest wynikiem wniosków autora postawionych na podstawie subiektywnej obserwacji działalności (politycznej, społecznej, ekonomicznej i kulturowej)

³⁹ A. Nowak, *op. cit.*, s. 108-121

⁴⁰ D. Lakhani, *Perswazja podprogowa*, wyd. HELION, Gliwice 2010; G. Hofstede, G. J. Hofstede, *Kultury i organizacje*, wyd. PWE, Warszawa 2007, s. 15-29; W. W. Hewitt, *Hipnoza i Autohipnoza*, *Podręcznik praktyczny*, wyd. MEDIUM, Konstancin-Jeziorna 1999, s. 10-26

realizowanej obecnie przez władze KPCh w Chinach i wybranych państwach na świecie (m.in. zakładanie i rozwijanie działalności przez Instytuty Konfucjusza, NGO-sy ukierunkowane na różne formy współpracy z Państwem Środka itp.).⁴¹ Pomocne okazało się również przeprowadzenie krytycznego przeglądu literatury poświęconej działaniom psychologicznym, metodyce perswazji (w operacjach wojskowych, polityce i biznesie) oraz specjalistycznej literaturze poświęconej oddziaływaniu na sferę umysłową człowieka (głównie na poziomie podświadomym i świadomym, a pobocznie również nadświadomym). W powszechnie dostępnych materiałach przeważają jedynie zdawkowe opisy metodyki działań psychologicznych pokrywające się z metodyką przedstawianą w powszechnie osiągalnych, dokumentach amerykańskich (m.in. tzw. FM-ki PSYOP). Zważając jednak na długoterminowość procesów planowania poprzedzających proces decyzyjny oraz wysoko kontekstowe i syntetyczne postrzeganie otaczającej rzeczywistości (które to wartości są właściwe chińskiej kulturze)⁴² mieszkańców Państwa Środka autor považał się przyjąć założenie, że prawdopodobieństwo przypadkowości w tak wysoce skoordynowanych działaniach jest stosunkowo niewielkie.

ZAKOŃCZENIE

Chińskie działania psychologiczne ewoluowały przez tysiące lat. Wraz z kształtowaniem się chińskiej myśli wojskowej, równomiernie dbano o rozwijanie metodyki i środków oddziaływania na ludzką psychikę podczas prowadzonych działań wojennych. Już w starożytności można wyróżnić trzy grupy docelowe tych zbiegów: własne i obce wojska oraz ludność cywilna. Miało to służyć jednemu – osiągnięciu założonych celów przy możliwie najmniejszych stratach własnych i w optymalnie krótkim czasie. Bywało tak, że w ogóle nie wdawano się w działania zbrojne, ale od dłuższego czasu aktywnie oddziaływano na sferę psychiczną grup docelowych. Wówczas poprowadzenie kampanii było już tylko ostatnim akordem w dużo wcześniej zaplanowanej i wdrażanej symfonii, co przekładało się na relatywnie niewielki czas realizacji. Interesującym jest fakt, że działania psychologiczne stosowano w wielu obszarach aktywności – m.in. były jednym z ważniejszych broni Moshuh Nanren, z których dużo później na gruncie japońskim wykształciły się klany ninja. Moshuh Nanren wykorzystywały tę metodykę do kontrolowania chińskiego społeczeństwa, przeciwdziałania antycesarskim spiskom, a nawet do likwidacji konkretnych osób np. poprzez wzmaganie zaburzeń psychicznych i wykorzystując przesady, co w efekcie końcowym prowadziło nawet do samobójstwa. Tę samą taktykę posługiwali się również kilka wieków później sennin-ninja czyli członkowie klanów wyspecjalizowani w tzw. „sztuce szturmowania bram umysłu”.⁴³ Każde takie działanie poprzedzało rozpoznanie i odkrycie słabych stron, a następnie niszczenie przeciwnika.

W wyniku upływu kolejnych wieków i brutalnego zderzenia się z euroatlantycką oraz rosyjską cywilizacją nadal rozwijano „sztukę szturmowania bram umysłu”, ale już na znacznie wyższych poziomach, dotyczących nie tylko pojedynczych społeczności, ale całych narodów. W Państwie Środka i sąsiedniej

⁴¹ M. Leonard, *op. cit.*, s. 176-186

⁴² G. Hofstede, G. J. Hofstede, *op. cit.*, s. 220-225, 248-252

⁴³ H. Lung, *Mroczna wiedza...*, s. 22-26

Japonii do sfery psychicznej przykładano wielką wagę, o czym może świadczyć chociażby metoda zwana „*sixiang gaizao*”⁴⁴ stosowana szeroko podczas japońskiej okupacji w XX wieku, następnie w komunistycznych tzw. „czerwonych bazach”, a następnie w obozach pracy Laogai.⁴⁵ Polegała ona na zmuszeniu ludzi do pisania wszystkiego, co im przyszło na myśl, bez możliwości przerwania pisania. Po kilku dniach osoby poddane tej specyficznej torturze pisały rzeczywiste myśli, odczucia i emocje, aby w ogóle cokolwiek pisać, gdyż przestawały kontrolować w sposób świadomy, to co przelewały na papier. Innymi słowy zapisywały bezwiednie swój tok myślowy, a papier stawał się rzeczywistym zapisem ich prawdziwych myśli. W „czerwonych bazach” pomogło to kontrwywiadowi Komunistycznej Partii Chin wykryć większość szpiegów pracujących na rzecz Kuomintangu, co dobitnie świadczy o skutecznym drenażu umysłu ofiar.⁴⁶ Po takiej „obróbce” trwającej zazwyczaj około trzydziestu dni osoby poddane tej metodzie stawały się bardzo podatne na wszelkie poglądy i idee, które w szybkim czasie adoptowały jako własne, co między innymi stosowali żołnierze Viet Congu na jeńcach amerykańskich podczas wojny w Wietnamie.

Nietrudno zauważyć, że nadal ma miejsce kształtowanie świadomości społeczeństw azjatyckich, zarówno w państwach uznawanych za demokratyczne, jak i niedemokratyczne. Nawiązując do poglądów wyrażonych przez autorów Wang Xiangsui i Qiao Liang „Nieograniczonej Walki”, należy uderzać w te miejsca silniejszego przeciwnika, które stanowią jego słabe punkty, a w których uderzenia się nie spodziewa i ma zbyt mało możliwości ich skutecznej obrony.⁴⁷ Idea ta wypływa wprost z myśli starochińskich strategów jak chociażby Sun Zi, Sun Pin, czy Tu Mu. Jednym z takich obszarów jest samoświadomość społeczeństw. Chińczycy z uwagą śledzili i analizowali postępy i rozwój amerykańskiego imperium, jak i metodykę utrzymywania się na szczycie pomimo tylu przeciwności i mniej lub bardziej jawnych wrogów w otoczeniu międzynarodowym. Dostrzegli, że Amerykanie swój sukces zawdzięczają m.in. stosowanej globalnie propagandzie „amerykańskiego sukcesu”, jako wartej do naśladowania drogi do rozwoju cywilizacyjnego, wzrostu poziomu dobrobytu i poprawy wzajemnych relacji między członkami danego społeczeństwa (nawet w przypadku społeczeństw wielokulturowych i wielonarodowych). W alternatywie Pekin zaczął promować własną, odmienną od amerykańskiej wizję rozwoju i poprawy poziomu życia, które nie jest zależny demokratyzacji życia społecznego. Sposoby promowania są zbieżne z amerykańskimi – zarówno poprzez instytucje kulturalne (np. Instytuty Konfucjusza w odpowiedzi na British Council), gospodarcze (banki i przedsiębiorstwa), jak i państwowe (placówki dyplomatyczne). Poprzez takie działania Chińczycy pokazują innym społeczeństwom, że ich „sposób na rozwój” też się sprawdza, a w kontekście ostatniego kryzysu, nawet lepiej niż amerykański. Do tego Chińczycy nie wymuszają na państwach słabszych szeregu ustępstw i wręcz deklaracji uległości poprzez modernizowanie swoich systemów rządów, co wobec udzielanej hojną dłońią pomocy finansowej i wsparcia infrastrukturalnego powoduje wzrastające poparcie m.in. ze strony państw afrykańskich, jak

⁴⁴ R. Faligot, *op. cit.*, s. 71

⁴⁵ Z. Xianliang, *Zupa z trawy*, wyd. Iskry, Warszawa 1999, s. 95-107

⁴⁶ R. Faligot, *Tajne służby chińskie, od Mao do Igrzysk Olimpijskich*, wyd. Sonia Draga, Katowice 2009, s. 71-76

⁴⁷ Q. Liang, W. Xiangsui, *op. cit.*, s. 84-114

i południowoamerykańskich. Tym samym amerykańskie wpływy w tych regionach świata się stopniowo kurczą, a jedynym polem zapewniającym Waszyngtonowi przewagę jest potęga militarna i technologiczna.

Opisane oddziaływanie jest niczym innym jak powolnym, ale sukcesywnym oddziaływaniem na sferę umysłową innych społeczeństw, nie tylko poprzez promowanie wartości politycznych, czy gospodarczych, ale przede wszystkim, kompleksowo rozumianych wartości kulturowych. Jeżeli kolejne pokolenia będą myśleć podobnie do mieszkańców Państwa Środka, wyznawać tożsame wartości, a tym samym uznawać przewodnią, ideową rolę Pekinu na świecie, to de facto Chińska Republika Ludowa zastąpi Stany Zjednoczone nie tylko w umysłach, ale i w sercach większości społeczeństw świata. Zbieżność z ideą przewodnią Sun Zi bynajmniej nie jest przypadkowa, tak jak zbieżność z zaleceniami tego wybitnego wodza: „Dlatego najwyższą formą realizacji sztuki wojennej jest udaremnianie planów przeciwnika – niższą rozbijanie jego sojuszy, jeszcze niższą – atakowanie jego armii, a najniższą szturmowanie ufortyfikowanych miast (...)”.⁴⁸ Ograniczając poprzez oddziaływanie psychologiczne pole działania przeciwnika doprowadzamy do sytuacji, kiedy może planować i zachowywać się w sposób nie tylko zupełnie przewidywalny, ale przede wszystkim ukierunkowany. Utrwalone przez tysiące lat łączenie sztuki wojennej z działaniami psychologicznymi jest obecnie widoczne bardziej niż kiedykolwiek. Odbywa się na wszystkich poziomach aktywności: taktycznym, operacyjnym i strategicznym. Cel główny nie zmienił się od zarania chińskiej cywilizacji – zapewnić sobie bezpieczeństwo i możliwości rozwoju, ale w taki sposób, aby użycie nieustannie unowocześnianych sił zbrojnych było ostatecznością. Można jednak zakładać, że nawet wówczas konflikt zbrojny będzie ściśle skoordynowany z licznymi operacjami psychologicznymi w chińskim stylu. Niszczenie przeciwnika jest pozbawione sensu, jeśli istnieje szansa na przejęcie kontroli nad jego potencjałem. Najwyższą sztuką jest zamiana swojego nieprzejednanego wroga w najbardziej oddanego przyjaciela - „Zwyciężaj wroga i rośnij w siłę”.⁴⁹

⁴⁸ Sun Zi, *op. cit.*, s. 24

⁴⁹ Tamże, s. 21

Ireneusz BIENIECKI
Akademia Pomorska w Słupsku

**ZAGROŻENIA MIGRACYJNE PRZEŁOMU XX/XXI WIEKU W ŚWIELE
„MIĘDZYNARODOWEGO RAPORTU SYTUACYJNEGO NIELEGALNA
MIGRACJA I POMOCNICTWO – REGION MORZA BAŁTYCKIEGO - 2001 R.”**

STRESZCZENIE

W artykule zaprezentowano wybrane, główne problemy dotyczące nielegalnej migracji w rejonie Morza Bałtyckiego jakie zostały omówione w opracowaniu przygotowanym przez służby graniczne państw nadbałtyckich na początku XXI wieku

Słowa kluczowe: *migracje – region Morza Bałtyckiego.*

We wrześniu 1999 r. w Lubece w czasie spotkania Grupy Zadaniowej ds. Przestępczości Zorganizowanej w Regionie Morza Bałtyckiego i Komitetu Operacyjnego (OPC) uzgodniono, że w celu przygotowywania dalszych działań w zakresie zwalczania nielegalnej migracji i pomocnictwa należy opracować raport sytuacyjny na powyższy temat. Do opracowywania tego dokumentu wyznaczono stronę niemiecką, która przygotowała go na podstawie narodowych raportów państw regionu Morza Bałtyckiego.

Zwiększająca się liczba informacji przekazywanych przez poszczególne kraje, w celu ich ujęcia w międzynarodowym raporcie „*Nielegalna migracja i pomocnictwo w regionie Morza Bałtyckiego*” była sumowana według wcześniej uzgodnionego przez współpracujące strony wzorca. W latach 2000 i 2001 raport „*Nielegalna migracja i pomocnictwo w regionie Morza Bałtyckiego*” posłużył jako podstawa do prowadzenia wspólnych działań przez państwa regionu.

W celu przeprowadzenia w przyszłości operacji dostosowanych do sytuacji w regionie Morza Bałtyckiego, grupa robocza ds. nielegalnej migracji podczas spotkania w dniach 15 – 17 października 2001 r. w Helsinkach zdecydowała o kontynuowaniu opracowywania raportu.

Dyrekcja Federalnej Straży Granicznej Niemiec (BGS) dokonała kompilacji narodowych raportów poszczególnych państw regionu Morza Bałtyckiego i na tej podstawie opracowała sugestie do wspólnych operacji w 2002 r.

Poniżej zaprezentowano wybrane przez autora – w jego ocenie najciekawsze - fragmenty wspomnianego „*Raportu*”, które mogą być przydatne dla celów porównawczych dla badaczy tej problematyki.

Ogólny rozwój sytuacji w regionie M. Bałtyckiego - skala dokonanych i usiłowanych wjazdów wbrew przepisom.

W prezentowanym opracowaniu stwierdzono, że w 2001 r. wszystkie państwa regionu Morza Bałtyckiego były w mniejszym lub większym stopniu zagrożone zjawiskiem nielegalnej migracji. Szczególnie zagrożona nielegalną migracją była Rosja, głównie ze względu na wielkość oraz położenie geograficzne kraju. Dane rosyjskie wskazywały jednak na niewielki spadek napływu nielegalnych migrantów. Zgodnie z własną oceną strony rosyjskiej, była ona w dalszym ciągu głównie

krajem tranzytowym na drodze do innych państw. Strona rosyjska oceniała, że w 2001 r. status pobytu ok. 1,5 mln do 2,5 mln osób przebywających w kraju nie był do końca określony. Dotyczyło to w szczególności dużych ośrodków przemysłowych, a przede wszystkim Moskwy.

Oceniano, że prawdopodobnie nie wszystkie osoby z tego państwa wyruszą do Europy Zachodniej, niemniej jednak spodziewano się utrzymania poziomu migracji na tym kierunku. Dotyczyć to mogło także częściowo krajów regionu Morza Bałtyckiego. Uwzględniając narodowości regionu azjatyckiego, migranci bardzo często pochodzili z krajów Wspólnoty Niepodległych Państw (WNP), regionu Kaukazu i podróżowali przez terytorium Rosji na Zachód.⁵⁰

Tabela nr 1. Wjazdy wbrew przepisom (usiłowanie dokonania wjazdu) do poszczególnych państw regionu M. Bałtyckiego w 2001 r.

Państwo	Liczba nielegalnych wjazdów	Porównanie z 2000	Uwagi
Dania	4 102 ubiegających się o azyl	(~) 4 141	Spośród 10.353 osób, wnioskowało o azyl w kraju. Dania nie prowadzi bieżącego rejestru osób nielegalnie przebywających lub wjeżdżających do kraju wbrew przepisom, jednak prawie wszyscy wnioskują o udzielenie azylu, co zostało ustalone przez odpowiednie władze. Dlatego też liczba ubiegających się o azyl bez ważnych dok. podróży może zostać uznana za wskaźnik całkowitej liczby osób, które wjechały do Danii wbrew przepisom.
Estonia	21 nielegalnych wjazdów (włącznie z 3 próbami dokonania wjazdu wbrew przepisom)	(-) 27	Wszystkich wjazdów wbrew przepisom dokonano przekraczając linie tymczasowej kontroli pomiędzy Estonią a Rosją. Cztery nielegalne wjazdy miały miejsce w I połowie roku na kierunku Iwangoorod-Narwa, a pięć w II połowie roku na kierunku Pskov-Voru. Liczba zatrzymywanych osób stopniowo spada od 1999 r.
Finlandia	40 nielegalnych wjazdów	(+) 17	27 na granicach, 13 wewnątrz kraju. Nielegalne wjazdy lub podejrzenie nielegalnego wjazdu.
Niemcy	28 560 nielegalnych wjazdów	(-) 31 485	Tak jak w ubiegłym roku niewrażliwy punkt stanowiła granica z Rep. Czeską i Austrią. Spadek liczby zatrzymań, jak ustalono, wynika głównie ze spadku liczby ujawnianych obywateli Rumunii, Jugosławii, Afganistanu, Mołdowy i Sri Lanki. W 2001r. wzrosła liczba obywateli Turcji, Armenii oraz Iraku. Po znacznym wzroście w roku 2000,

⁵⁰ Nielegalna migracja i pomocnictwo –region Morza Bałtyckiego -2001 r., s. 1-7

	51 054 wydalenia	(-) 52 257	nastąpił znaczący spadek ujawnionych przypadków nielegalnych wjazdów na granicy z Polską. W roku 2001 było o 2 592 zatrzymania mniej niż w roku 1999. Tendencja ta utrzymuje się. Newralgiczny punkt - granica ze Szwajcarią oraz Polską.
Łotwa	62 nielegalnych wjazdów	(~) 65	Wjazdy: 14 z Rosji, 10 z Ukrainy, 8 z Mołdawii, 5 z Białorusi, 4 z Litwy, po 3 ze Szwecji, Algierii, Maroka, Syrii, po 2 z Portugalii, Estonii, po 1 z Tanzanii, Angoli, Zjednoczonego Królestwa, Polski. 271 osób zostało zatrzymanych za naruszenie przepisów wizowych oraz regulujących pobyt. Policja imigracyjna zatrzymała 271 osób za naruszenie przepisów wizowych (ważność wizy) - w większości z WNP.
Litwa	107 nielegalnych wjazdów odnotowanych w 10 przypadkach	(~) 100	
Polska	1 931	(+) 1 772 (-) 2 295	Newralgiczny punkt - granica z Rep. Czeską, Ukrainą, Niemcami, Słowacją i Białorusią.
Rosja	112	(-) 156	
Szwecja	22 955 ubiegających się o azyl	(+) 15 616	Szwecja nie prowadziła bieżącego rejestru osób nielegalnie przebywających lub wjeżdżających do kraju wbrew przepisom. Ok. 95% złożyło wnioski o azyl wewnątrz kraju, większość wjechała wbrew przepisom. W porównaniu z 1999 r. (11 056) liczba ubiegających się o azyl podwoiła się.

Źródło: Tamże, s. 4-5

Dane zawarte w powyższej tabeli wskazują, że liczba wjazdów wbrew przepisom dokonanych (usiłowanych) była znacznie zróżnicowana w poszczególnych państwach tego regionu.

Nawet jeśli nie był możliwe podanie liczby nielegalnych wjazdów w przypadku niektórych państw, to liczba osób ubiegających się o azyl w tych państwach była, w pewnym stopniu, miernikiem liczby wjazdów wbrew przepisom do tych krajów. Liczba osób ubiegających się o azyl w Szwecji, zgłaszających się do poszczególnych urzędów wzrosła z 64 % do 95 % wszystkich złożonych wniosków. W odniesieniu do ustaleń duńskich, większość osób ubiegających się o azyl nie posiadała jakichkolwiek dokumentów lub wiz uprawniających do legalnego wjazdu do tego kraju. O ile nawet niektóre z osób ubiegających się przedłożyły wnioski o azyl po przekroczeniu granicy na wjazd zgodnie z przepisami, przypuszczano, że

większość z nich dokonała przekroczenia granicy na wjazd wbrew przepisom. Prawie we wszystkich narodowych raportach ich autorzy stwierdzali, że obcokrajowcy z państw trzecich, którzy w międzyczasie uzyskali prawo pobytu w państwach docelowych, próbowali sprowadzić członków swoich rodzin do krajów swojego pobytu.

W tym zakresie, w porównaniu do poprzedniego roku, nie odnotowano znaczących zmian.

Obywatelstwo osób dokonujących wjazdu wbrew przepisom oraz osób, którym udzielono pomocnictwa.

Tabela nr 2. Pochodzenie osób dokonujących wjazdów do państw regionu M. Bałtyckiego wbrew przepisom i tych którym udzielono pomocnictwa w latach 1999-2001

Państwo	Obywatelstwo	2001	2000	1999	Tendencja	Uwagi
Dania	Irak	2076	2139	3671	-	
	Bośnia – Hercegowina	1395	1603	Brak danych		
	Afganistan	1724	1344	789	+	
	Jugosławia	868			Brak danych	
Estonia	Obywatelstwo	2001	2000	1999	Tendencja	Uwagi
	Syria	4	Brak danych	Brak danych		Prawdopodobnie Kurdowie
	Kurdowie	9 / 2 – Turcja, 7 – Kurdowie/ ob. nieznane	3	7 Kurdowie/ ob. nieznane		
	Afganistan	1	Brak danych	Brak danych		
Finlandia	Obywatelstwo	2001	2000	1999	Tendencja	Uwagi
	Kamerun	Brak danych	26	Brak danych		
	Chiny	Tak	24	Brak danych		
	Irak	Brak danych	14	6		
	Rumunia	Brak danych	9	Brak danych		
	Sri Lanka	Brak danych	9	Brak danych		
	Polska	Brak danych	9	Brak danych		
	Afganistan	Brak danych	7	7		
	Turcja	Brak danych	7	33		

	Moldawia	Tak	4	Brak danych		
	Rosja	Tak				Brak danych
	Bangladesz	Tak				Brak danych
	Albania	Tak				Brak danych
	Mongolia	Tak				Brak danych
Niemcy	Wjazdy wbrew przepisom łącznie 28560					
	Rumunia	2916	3456	3760	-	
	Afganistan	2075	3231	3236	-	
	Jugosławia	2521	2822	10563	-	
	Moldawia	1379	2415	1172	-	
	Irak	2216	1940	2324	+	
	Indie	1354	1601	1018	-	
	Turcja	2184	1597	1516	+	
	Obywatelstwo	2001	2000	1999	Tendencja	Uwagi
	Cudzoziemcy, którym udzielono pomocnictwa łącznie 9194					
	Afganistan	1298	1960	1744	+	
	Irak	1001	917	672	+	
	Indie	895	838	401	+	
	Rumunia	840	780	916	-	
	Sri Lanka	149	684	589	-	
	Jugosławia	629	614	3729	-	
Łotwa	Nielegalne wjazdy	Brak danych	28		-	Liczba zatrzymanych nielegalnych imigrantów podobna jest do tej z roku 2000
	Rosja	Tak				
	Białoruś	Tak				
	Bangladesz	Brak danych	11			
	Nigeria	8	5			
	Ukraina	10				
	Moldawia	Brak danych				
	Indie	Brak danych	4			
	Pakistan	Brak danych	4			
	Chiny	Brak danych	2			
	Irak	Brak danych	2			

	Osoby, którym udzielono pomocnictwa	Brak danych	13	63		
	Bangladesz	Brak danych	11			
	Irak	Brak danych	2			
Litwa	Obywatelstwo	2001	2000	1999	Tendencja	Uwagi
	Wietnam	4	35	Brak danych	-	
	Afganistan	61	22	129	+	
	Pakistan	Tak – brak danych	15	32		
	Rosja	Tak - brak danych	10	Brak danych		
	Indie	9	6	Brak danych	+	
	Sri Lanka	10	4	4	+	
	Gruzja	Brak danych	4	Brak danych		
	Ghana	Brak danych	2	Brak danych		
	Iran	Brak danych	2	Brak danych		
Polska	Nielegalne wjazdy i osoby, którym udzielono pomocnictwa	1931	1772			
	Ukraina	241	337	263	-	
	Wietnam	217	111		+	
	Rumunia	175	171	43	-	
	Irak	113	40		=	
	Mołdawia	99	59	42	+	
	Afganistan	90	95		-	
	Rosja	90	62	41	+	
	Indie	46	24		+	
	Pakistan	31	12		+	
	Gruzja	31	18		+	
	Osoby, którym udzielono pomocnictwa	712	584		+	
	Wietnam	190	103		+	
	Rumunia	112	75		-	
	Irak	90	32		+	
	Mołdawia	65	4		+	
	Afganistan	62	75		-	

	Indie	49	19		+	
	Armenia	33	18		+	
	Pakistan	33	4		+	
	Rosja	24	5		+	
	Gruzja	18	7			
Rosja	Nielegalne wjazdy					
	Indie					
	Wietnam					
	Pakistan					
	Sri Lanka					
	Maroko					
	Etiopia					
	Sudan					
	Salwador					
	Nigeria					
	Kongo					
	Irak					
	Turcja					
	Osoby, którym udzielono pomocnictwa	łącznie 137				
	Afganistan	13				
	Jordania	10				
	Mołdawia	16				
	Rumunia	12				
	Nepal	8				
	Ukraina	7				
	Iran	9				
	Uzbekistan	7				
	Sri Lanka	5				
	Nieznane	17				
Szwecja				łącznie 5200		Brak danych
	Irak (Kurdowie) Iran	Brak danych				
	Bośnia i Hercegowina	Brak danych				
	Jugosławia	Brak danych				
	Iran	Brak danych				
	Rosja	Brak danych				

Źródło: Tamże, s. 8-10.

W ocenianym okresie uznano, że w regionie nie odnotowano zasadniczych zmian dotyczących pochodzenia cudzoziemców dokonujących wjazdu wbrew